

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: KOMUNIKOLOGIJA

MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE U PANDEMIJI COVID-19

-magistarski rad -

Kandidat:

Sladjan Tomić

Broj indeksa:1058II-K

Mentor:

prof.dr Amer Osmić

Sarajevo, oktobar 2024.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: KOMUNIKOLOGIJA

MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE U PANDEMIJI COVID-19

-magistarski rad -

Kandidat:

Slađan Tomić

Broj indeksa:1058II-K

Mentor:

prof.dr Amer Osmić

Sarajevo, oktobar 2024.

SADRŽAJ

KAZALO ILUSTRACIJA	5
<i>Uvod</i>	6
<i>Metodološki okvir istraživanja</i>	8
Izbor i definisanje problema istraživanja	8
Definisanje pojmova	8
Predmet istraživanja	10
Vremenski okvir rada	11
Ciljevi istraživanja	11
Postavljanje hipoteza	12
<i>Pojava pojma COVID-19 u medijima</i>	13
<i>Pojava pojma COVID-19 u medijima u Bosni i Hercegovini</i>	16
<i>Načini izvještavanja (prakse) medijskih izvještaja o COVID-19</i>	18
<i>Institucionalni okvir za informisanje javnosti</i>	21
<i>Uloga institucija u informisanju tokom pandemije</i>	23
Komuniciranje institucija s medijima	25
<i>Uticaj institucionalne decentralizacije na medijsku neusaglašenost</i>	33
<i>Empirijski dio – analiza sadržaja</i>	39
Analiza sadržaja TV dnevnika	39
RTRS. 5. i 6. mart 2020.....	39
BHRT 5 i 6. mart 2020.....	40
N1 5 i 6. mart 2020.....	41
RTRS. 5. i 6. april 2020.....	42
BHRT 5. i 6. april 2020.....	44
N1 5 i 6. april 2020.....	45
RTRS 5. i 6. jul 2020.....	46

BHRT 5 i 6. jul 2020.	47
N1 5. i 6. jul 2020.	48
RTRS, BHRT i N1 5. i 6. septembar 2020.	49
Analiza sadržaja online medija.....	50
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini, 5. i 6. mart 2020.....	50
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini, 5. i 6. april 2020.....	51
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini, 5. i 6. jul 2020.....	52
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini, 5. i 6. septembar 2020.	53
Uporedna analiza.....	54
Ograničenja analize sadržaja.....	54
Zasićenost informacijama o COVID-19.....	55
<i>Zaključna razmatranja</i>	<i>57</i>
<i>Literatura.....</i>	<i>59</i>
<i>Prilozi.....</i>	<i>63</i>
Anketni upitnik.....	63

Kazalo ilustracija

Ilustracija 1 Transformacija naziva virusa COVID-19.....	15
Ilustracija 2 Sociodemografske karakteristike uzorka (N=282)	29
Ilustracija 3 Stečeni nivo obrazovanja (N=282)	29
Ilustracija 4 Trenutni status aktivnosti (N=282).....	29
Ilustracija 5 Na početku pandemije COVID-19 vjerovao/la sam u medijske izvještaje? (N=282)	30
Ilustracija 6 Koliko često ste na početku pandemije pratili vijesti o korona bilansu i ostalim informacijama u vezi sa COVID-19? (N=282).....	33
Ilustracija 7 U toku pandemije COVID-19 nailazio/la sam na različite informacije o broju novozaraženih, izliječenih i preminulih u Bosni i Hercegovini (N=282).....	35
Ilustracija 8 Tokom pandemije COVID-19 opalo je moje povjerenje u medije? (N=282)	37
Ilustracija 9 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom marta 2020.	40
Ilustracija 10 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom marta 2020.	41
Ilustracija 11 Sadržaj Dnevnika N1 početkom marta 2020.	42
Ilustracija 12 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom aprila 2020.	43
Ilustracija 13 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom aprila 2020.	45
Ilustracija 14 Sadržaj Dnevnika N1 početkom aprila 2020.	46
Ilustracija 15 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom jula 2020.	47
Ilustracija 16 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom jula 2020.	48
Ilustracija 17 Sadržaj Dnevnika N1 početkom jula 2020	49
Ilustracija 18 Sadržaj dnevnika RTRS-e, BHRT-a i N1 početkom septembra 2020.....	50
Ilustracija 19 Broj medijskih sadržaja mart 2020.	51
Ilustracija 20 Broj medijskih sadržaja april 2020.	52
Ilustracija 21 Broj medijskih sadržaja jul 2020.	53
Ilustracija 22 Vijesti s oznakom COVID-19 po posmatranim mjesecima.....	54

Uvod

Pandemija COVID-19, koja je započela krajem 2019. godine, imala je značajan uticaj na sve aspekte društva, a posebno na medijsko izvještavanje. U uslovima krize koja se brzo širila, mediji su preuzeli ključnu ulogu u informisanju javnosti o razmjerama pandemije, mjerama zaštite i odgovoru na globalnu prijetnju. Ova situacija nije samo izazvala promjene u načinu prenosa informacija, već je postavila i nova pitanja o povjerenju, etici i odgovornosti u novinarstvu. U prvim mjesecima pandemije, svijet je bio svjedokom metežnog i ponekad kontradiktornog izvještavanja. Informacije su stizale iz raznih izvora - od zvaničnih zdravstvenih organizacija, vlada, stručnjaka do društvenih mreža. Ova situacija rezultovala je fenomenom koji nazivamo "infodemijom", gdje se uz tačne informacije šire i dezinformacije, što dovodi do zbunjenosti i straha među stanovništvom. Kako su se okolnosti mijenjale, tako su se i potrebe za informacijama i načinima na koje mediji reaguju na krizu prilagođavali. Ključni zadatak medija tokom pandemije bio je osigurati pouzdane informacije. Stručnjaci, poput epidemiologa i virologa, postali su česti gosti u medijima. Upotreba modernih komunikacijskih tehnologija omogućila je bržu distribuciju informacija, ali i izazove u obliku lažnih vijesti i informacija koje su demoralisale ili dezinformisale javno mnijenje. Osim informisanja, mediji igraju i ključnu ulogu u oblikovanju javnog stava i ponašanja. U trenucima nesigurnosti, ljudi se oslanjaju na medije ne samo zbog vijesti, već i savjeta o tome kako se zaštititi, kako postupiti i kakve nas prognoze očekuju u narednim danima. Mnogi su se suočili sa emocionalnim i psihološkim posljedicama pandemije, što je dodatno naglasilo važnost medijske odgovornosti. Također, medijsko izvještavanje o pandemiji COVID-19 otvorilo je vrata za važnu debatu o etici novinarstva i njegovoj odgovornosti. Upravo su tokom ove krize postale evidentne brojne etičke dileme, poput balansiranja između informisanja i izazivanja panike, kao i postavljanja granica između slobode medija i zaštite javnog interesa. U tom kontekstu, važnost novinarskih standarda i etičkih smjernica nikada nije bila izraženija, a novinari su se morali suočiti sa izazovima u očuvanju integriteta i etičnosti rada. U ovom kontekstu, važno je istražiti kako su se mediji nosili sa ovim izazovima; koje su strategije koristili da osiguraju tačne informacije kada je riječ o izvještavanju o pandemiji u Bosni i Hercegovini.

Prvi slučaj infekcije virusom COVID-19 u BiH zabilježen je 5. marta 2020. u Banjaluci. Nekoliko dana kasnije zatvorene su brojne škole, vrtići, sportski centri, ugostiteljski objekti. Bio je to uvod u do sada nepoznat način življenja. Brojne kompanije odlučile su se da njihovi radnici obavljaju posao od kuće, putem online platformi. U žargonu, takav oblik života nazvan je „novo normalno“, a građani su više nego ikada pratili medije jer se društveni život sveo na minimum. Istraživanja UNICEF-a govore kako je glavni izvor informisanja usmena komunikacija i televizija, pa će fokus ovog istraživanja biti usmjeren na izvještavanje TV stanica o pandemiji i uslovima života tokom nje. Značajnu ulogu imaju i internetski portali zbog svoje popularnosti i brzine, pa su u radu analizirani i sadržaji objavljeni u tim medijima. Prateći medijsko izvještavanje o pandemiji COVID-19 evidentna je neusklađenosti medijskih izvještaja o korona bilansu, što je bila motivacija da detaljnije bude istražena ova tema. Tako je istraživački zadatak bio da se analizira izvještavanje medija o COVID bilansu te kako je eventualna neusklađenost uticala na medijsku publiku. Istraživanje počinje uz napomenu da BiH nema ministarstvo zdravlja već je taj resor u nadležnosti entiteta, odnosno kantona. S toga nije postojalo državno tijelo koje bi prikupljalo podatke o broju zaraženih i preminulih na teritoriji cijele zemlje. Kasnije je taj posao preuzelo Ministarstvo civilnih poslova BiH, ali novinarima ti podaci nisu bili previše od koristi.

Metodološki okvir istraživanja

Izbor i definisanje problema istraživanja

Zbog niza faktora specifičnih za ustavno uređenje Bosne i Hercegovine novinarski izvještaji o korona bilansu, posebno s početka pandemije, bili su neusaglašeni, zbunjujući i kontradiktorni. To je u jednoj mjeri pogodovalo onima koji nisu imali zadovoljavajući stepen povjerenja prema stavu naučnih istraživača i naučnih objašnjenja u vezi sa pojavom virusa COVID-19. S druge strane građani su u početku pandemije bili izloženi informativnoj pandemiji jer je novi virus postao okosnica svake vijesti. Vremenom smo od hiperprodukcije vijesti koja se tiču virusa, svjedočili situaciji da je došlo do zasićenja informacijama o virusu, pa ga se danas, dok i dalje traje pandemija, skoro i ne pominje. Tokom istraživanja teme “Medijsko izvještavanje u pandemiji COVID-19“ traži se odgovor na pitanje - *Da li su informacije o korona bilansu bile usklađene?* Fokus istraživanja će biti i na posljedicama takvih izvještaja. Istraživanje će dati odgovor da li su neusklađene informacije uticale na povjerenje građana u istinitost medijskih sadržaja. Neophodno je istaći da na nivou Bosne i Hercegovine, odnosno Savjeta ministara, nema ministarstva zdravlja. Taj resor je u nadležnosti entiteta, odnosno kantona. Tako je Bosna i Hercegovina pandemiju COVID 19 dočekala bez državnog dijela koje je imalo ulogu koordinatora i glavnog izvora informisanja o korona bilansu. Postepeno je to postala nadležnost Ministarstva civilnih poslova BiH, ali u ovom radu biće ukazano na to da su ti podaci često bili „problematični“. Ovo istraživanje će pokušati dati odgovor na pitanje koliko su novinari i mediji bitan dio svakog društva prilikom informisanja u krizama poput zdravstvenih, te koliko je neophodno da informacije koje oni plasiraju budu tačne, provjerene i kredibilne. Istraživačkim metodama i tehnikama naći će se veza između institucionalne neuređenosti, tačnosti novinarskih informacija i povjerenja javnosti u prezentovane informacije.

Definisanje pojmova

Bosna i Hercegovina i ranije se suočavala sa slučajevima širenja zaraznih bolesti, ali u manjem obimu. U posljednjih deset godina Bosna i Hercegovina suočavala se sa nekoliko epidemija. Prije 11 godina, tačnije 2011. Bosna i Hercegovina, suočavala se sa epidemijom zaušnjaka koja je bila proglašena na teritoriji tri kantona u Federaciji BiH: Srednjobosanski kanton, Zeničko-dobojski i Kanton Sarajevo. (Federalni zavod za javno zdravstvo, 2011) Epidemija malih boginja

proglašena je u Kantonu Sarajevo 2014, a iste godine u Federaciji Bosne i Hercegovine je proglašena epidemija morbila za područje cijele Federacije Bosne i Hercegovine. U toku godine u kojoj je proglašena pandemija registrovano je 3.246 osoba koje su bolovale od ove zarazne bolesti. Na području Gradiške 2017. godine proglašena je epidemija mišije groznice. Na području Istočnog Sarajeva 2018. godine proglašena je epidemija morbila. Epidemije izazivaju virusi, a budući da epidemija i širenje zaraznih bolesti nije ništa novo i neuobičajeno za razumijevanje, već to čini pojava, odnosno proglašenje šireg i rasprostranjenijeg oblika epidemije. Stoga je bitno razlikovati: endemiju, epidemiju i pandemiju nakon čega je jasno zašto nas neke zarazne bolesti natjeraju da živimo u novim okolnostima, a zašto neke uzrokuju samo veći oprez u odnosu na standardno ponašanje. Definicija pojmova jedan je od ključnih dijelova istraživačkog rada, no iako njihovo značenje može biti suštinski isto, različiti autori mogu dati izražajno drugačije definicije.

Endemija - (prema grč. ἐνδημος: domaći; unutrašnji), podrazumijeva, pojavu virusne bolesti kod većeg broja ljudi na ograničenom prostoru (endemija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*(Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021)

Epidemija – “(grč. epi – na, demos – narod), pojava i širenje jedne bolesti u jednoj populaciji ili području u broju koji jasno nadmašuje očekivanje. U bolesti koje su često izazvale epidemije spadaju zarazne bolesti poput kuge, kolere, tifusa, malarije, gripa, boginja, itd.”. (Vučetić, 2022)

Pandemija – „(grč. Pan – sve, demos –narod), epidemija koja se javlja na vrlo širokom području i obično pogađa veliki dio populacije.“ (Vučetić, 2022)

Mediji – sredstva masovnih komunikacija, masovni mediji. U svakodnevnoj upotrebi mogu se razabrati sljedeća značenja ove riječi: 1) “sredina” (prostor) u kojoj se neko nalazi 2) osoba koja je pod hipnotizerskim zahvatom, 3) neko od sredstava prenošenja komunikacija (štampa, TV, radio, internet i sl) (Lavić, 2014).

Informacija – “(lat. Informare – dati oblik, oblikovati, predočiti; uputa, obavijest, obavještenje, saopćenje u toku radova ili o nečijoj djelatnosti; podatak o nečemu; engl. information), temeljni simbolički i signal razumljive, logičke i denotativne forme i sadržine komuniciranja između dvaju ili više subjekata komunikacijskog čina.” (Leksikon novinarstva)

COVID-19 - novi koronavirus koji je otkriven u Kini krajem 2019. godine, nazvan je SARS-CoV-2 (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2). Radi se o novom soju koronavirusa koji prije nije bio otkriven kod ljudi. COVID-19 je naziv bolesti uzrokovane SARS-CoV-2 (Hrvatski zavod za javno zdravstvo).

SARS-CoV-2 - Virus koji po svojim karakteristikama pripada koronavirusima, izaziva COVID-19. Skraćenica dolazi od „Severe acuterespiratorysyndromecoronavirus 2“, jer je najbliži SARS-u (79.5% sličnosti), a pošto je ovo drugačiji virus, ima oznaku 2. Na početku epidemije imao je oznaku 2019-nCoV, dok mu zvanično nije promijenjen naziv. U svakodnevnom govoru ljudi ga nazivaju „koronavirus“, ali to je neprecizno, jer postoji 7 koronavirusa koji inficiraju ljude i još niz drugih koji inficiraju životinje. (Kalinić, 2023)

Koronavirusi- Grupa virusa koji na elektronskom mikrografu izgledaju kao da imaju krunu na površini, pa odatle i imaju naziv, prema latinskoj riječi „corona“ u značenju „kruna“. Inficiraju ljude, druge sisare, ali i ptice. Spadaju u RNK viruse jer imaju samo ribonukleinsku kiselinu kao nasljedni materijal. (Kalinić, 2023)

Lockdown – „zatvaranje“, „zaključavanje“: Ova mjera podrazumijeva vrlo strogo ograničenje kretanja građana u cilju smanjenja širenja izazivača bolesti, bez obzira da li je u pitanju virus ili bakterija. Ograničenje je utvrđeno naredbom vlasti. Ponekad može uključivati i policijski sat, kao mjeru smanjenja okupljanja građana. U „zaključavanju“ se ograničava kretanje i zdravim pojedincima jer se uzima da su svi potencijalno širitelji bolesti. U karantini u užem smislu se izoliraju samo oni koji imaju bolest. (Kalinić, 2023.)

Virusi - Infektivne čestice na granici živog svijeta i neživog, sposobni za umnožavanje samo u ćelijama živih organizama. Neki od njih izazivaju bolesti. (Kalinić, 2023)

Predmet istraživanja

Istraživačko pitanje u ovoj master tezi je: *Da li su medijski izvještaji o dnevnom korona bilansu bili usaglašeni?*, u čemu ćemo kasnije tražiti refleksije na medijsku publiku. Prije svega na odnos prema virusu, vjerovanje u postojanje samog virusa, odnos prema kredibilitetu medija. Uvažavajući neophodne norme koje regulišu sadržinu istraživačkog rada ponudićemo naše određene probleme pitanja, dobijeni odgovor tokom istraživanja čiji smo predmet i ciljeve

pažljivo odredili. Hipoteze ćemo provjeravati na osnovu analize i rezultata podataka dobijenih analizom sadržaja, anketom i intervjuima sa novinarima kao ključnim akterima informisanja tokom perioda u kojem posmatramo predmet i problemsko pitanje ovog istraživanja.

Vremenski okvir rada

Pandemija virusa COVID-19 još nije okončana, iako je većina propisanih mjera s početka pandemije ukinuta, virus je i dalje globalni problem, stalno mutira, ali je vakcinacija doprinijela ublažavanju njegovih efekata. Svijet se suočio sa virusom, posljedice se i dalje osjećaju, a nova globalna dešavanja poput rata u Ukrajini skrenula su fokus sa ovog problema koji je nekada zauzimao najveći prostor u medijima i izazivao najviše pažnje među publikom. S toga se medijsko izvještavanje o COVID-u i refleksiji na povjerenje i konfuziji javnosti može bolje i tačnije posmatrati u odnosu na sadržaje objavljenje u prvih šest mjeseci od pojave virusa – 5. mart 2020. – 5. septembar 2020. U ovom vremenskom periodu uporedit ćemo parcijalne podatke koji su objavljeni na web stranici institucija, na stranicama online medija (Klix.ba, Avaz, Nezavisne) u dnevnicima audiovizuelnih medija (RTRS, BHRT, N1). Upoređujući informacije s početka pandemije i nakon ekspanzije o broju zaraženih vidjet ćemo da sa povećanjem broja zaraženih povećava i prostor za stvaranje neusaglašenosti s obzirom na matematičku logičnost da se nakon zaraze prve osobe ovim virusom ne mogu ili teško mogu javiti neusaglašene informacije.

Ciljevi istraživanja

Ovo istraživanje ima dvije vrste ciljeva: društvene i naučne. Naučni ciljevi su pronaći vezu između informacija i povjerenja građana u medije. Istraživanje će pomoći medijskim profesionalcima da naprave politike na osnovu kojih će povećati povjerenje građana u medije. Rezultati istraživanja pomoći će medijima da shvate dio razloga nepovjerenja javnosti prema njima. Naučni cilj ovog rada su i preporuke za novinare koji prenose nepotpune informacije. Mediji su rijetko pisali da su javnosti predočene informacije možda netačne. Društveni cilj ovog rada ogleda se u pomoći građanima da razumiju razloge neusklađenosti informacija, te da razumijevaju da mediji ne izmišljaju podatke, već ih skupljaju od zvaničnih institucija. Najvažniji korisnici su novinari i građani. Metode koje će biti korištene prilikom istraživanja

biće kvantitativne i kvalitativne metode (*mixedmethodsapproach*) kroz primjenu tehnika intervjua, analize sadržaja i ankete.

Postavljanje hipoteza

U ovom radu fokus je na neusaglašenosti medijskih izvještaja koji utiču na povjerenje građana u medije, osim navedenog provjerit će i tvrdnje da broj medijskih objava o COVID oboljelim nije bio jednak stvarnom broju oboljelih. Kako su u početku mediji pretjerivali s medijskim objavama, tako su vremenom zanemarili ovu temu.

GH: Neusaglašenost medijskih izvještaja utiče na povjerenje građana u medije.

- KH1: Medijsko izvještavanje o novozaraženima COVID-19 i broju preminulih je neusklađeno.
- KH2: Medijska neusklađenost je posljedica nepostojanja državnog ministarstva zdravlja.
- KH3: Mediji su smanjili broj objava o COVID-19 zbog pada interesovanja publike.
- KH4: Zbog smanjenja objava medija građani nisu upoznati sa trenutnom epidemiološkom situacijom.

Pojava pojma COVID-19 u medijima

Pandemija COVID-19 počela je u zimu/proljeće 2020, ali je sam virus otkriven ranije. U Aziji, u Narodnoj Republici Kini u decembru 2019. godine otkriven je novi koronavirus, virus koji se prenosi sa životinje na čovjeka. Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) je 30. januara 2020. proglasila vanredno stanje od međunarodnog značaja za javno zdravlje, a 11. marta 2020. proglasila je pandemiju bolesti COVID-19. Prve podatke o virusu SZO je od Kine tražila 9. marta 2020. prema intervjuu sa kineskim naučnikom Xu Jianguom objavljenom u američkom magazinu *Science* (Normile, 2020) o temi pojave, kako se u članku označava „misterioznog virusa“. Jedan od prvih naučnih radova o temi slučajeva zaraze novim virusom objavljen je 31. januara u naučnom časopisu NEJM (Holshue ML, 2020), a opisuje prvi slučaj izbijanja infekcije u SAD. EuroSurveillance objavljuje i Izvještaj o prvim slučajevima u evropskom regionu SZO iz januara 2020 (Izvještaj objavljen mart 2020.). *Nature Magazine*, uz *Science* jedan od vodećih naučnih časopisa, objavio je prvi rad o novom virusu 3. februara 2023. godine (Wu, 2020).

Prve vijesti o novom virusu pojavile su se krajem decembra 2019. (Reuters, 2019) i početkom januara 2020. (primjer *Science Magazine*), ali u to vrijeme još nije bilo utvrđeno da se radi o sasvim novom virusu, niti je on imao dezinenciju. Samo je objašnjeno da pojava „misterioznih“ slučajeva upale pluća budi zabrinutost. Tri godine kasnije, početkom maja 2023. Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je kraj vanredne situacija uzrokovane pojavom COVID-19. U aprilu 2020. Evropski parlament upozorio je na posljedice koje je pandemija ostavila na medije, u prvom redu ekonomske, ali i sve veću pojavu dezinformacija. „Korona-kriza snažno je pogodila medijski sektor u vrijeme kada on ima ključnu ulogu u pružanju točnih informacija i suzbijanju dezinformacija o pandemiji. Sektor se suočava s golemim padom prihoda od oglašavanja, a Parlament strahuje da bi sve lošija finansijska situacija mogla značiti da mediji više ne mogu pružati jasne i činjenične informacije te suzbijati dezinformacije o pandemiji koronavirusa.“([Evropski parlament, 2023](#)) Sam početak pandemije zbog brojnih nepoznanica i nedostatka etike u pojedinim medijima sa sobom je nosio i neadekvatno izvještavanje o virusu i pandemiji. S virusom COVID-19 proširio se virus dezinformacija, a Institut Johns Hopkins utvrdio je da postoje četiri vrste dezinformacija. „Pogrešno predstavljanje bolesti ili potrebnih zaštitnih mjera; lažni tretmani ili medicinski zahvati; preusmjeravanje krivnje na grupe ljudi; i teorije zavjere - često o postojanju ili porijeklu patogena, sticanju profita ili politici. Proveli smo

analizu dezinformacija tokom epidemije ebole 2014. godine i primjećujemo mnogo istih tema i u ovoj trenutnoj epidemiji.“ (Johns Hopkins, 2020). Dezinformacije nisu širili samo pojedinci, grupe teoretičara zavjera ili neodgovorni mediji. Vlade pojedinih zemalja i institucije su također bili generatori širenja dezinformacija, a uzrok tome su uglavnom bili rivaliteti između pojedinih država i pokušaji diskreditacije dostignuća istraživača vakcina pojedinih zemalja. Analizu ključnih dezinformacija i aktera širenja dezinformacija uradio je 2012. godine blog Quantum of Science (rebrendiran 2023. godine kao Nauka govori) u članku pod naslovom „Lavina senzacionalizma, fakenews i dezinformacija o COVID-19“ te kasnije u članku pod naslovom „Pandemijska infodemija“ iz maja 2021. Evropska služba za spoljne poslove (EEAS) u svom izvještaju navodi kako su aktivnosti Rusije i Kine bile usmjere ka širenju dezinformacija o vakcinama u Velikoj Britaniji, Njemačkoj i Sjedinjenim Američkim Država jer su te tri države prodavale svoje vakcine širom svijeta. Nisu samo dezinformacije bile problem u radu medija i u izvještavanju novinskih kuća. Jedan od prvih problema sa kojima su se suočili mediji jeste kako nazvati virus. Nije bilo zvaničnog imena, ni zvaničnih preporuka, pa su mediji sami davali nazive, često veoma sporne.

Mreža Sage Journals objavila je kako su i svjetski, renomirani mediji imali problema sa objavama koje se tiču imenovanja samog virusa. U početku, do zvaničnog imenovanja virusa od Svjetske zdravstvene organizacije, virus se nazivao raznim imenima. Svjetska zdravstvena organizacije je bolest nazvala COVID-19 11. februara 2020. Virus je nazvan SARS-CoV-2, što je dodatno bilo zbunjujuće jer virus i bolest nose različite nazive. Stoga se u medijima često dešavalo da se virus naziva COVID-19. Međutim, ova praksa nije neuobičajena u naučnoj literaturi, isto se dogodilo sa HIV (virus humane imunodeficijencije) i bolešću sindrom stečene humane imunodeficijencije – SIDA/AIDS. Tako su mediji virus nazivali koristeći geografske odrednice (kineski virus) što nije dobra praksa i što treba izbjegavati, a s druge strane bilo je naziva koji su zastrašujući i mogu biti uznemirujući (smrtonosni virus). Sage Journals je analizirao pisanje štampanih medija, utvrdivši veliki broj korištenja neadekvatnih naziva za virus. Tokom januara i februara 2020., a posebno januara, bilo je najviše korištenih termina koji nisu primjerom najbolje prakse. Također i vodeći svjetski mediji poput CNN-a ili BBC u počecima pandemije koristili su termine poput „Wuhan virus“, a upotreba ovog naziva ostala je i u mjesecima nakon zvaničnog imenovanja virusa.

Ilustracija Transformacija naziva virusa COVID-19

Table 2. Inappropriate names of the COVID-19 causative virus and occurrences of 'COVID-19' in news headlines in January and February 2020.

Newspapers	Headlines containing inappropriate naming (1 January–11 February 2020)	Headlines containing inappropriate naming (12–29 February 2020)	Headlines containing 'COVID-19' (12–29 February 2020)
<i>The New York Times</i>	23 of 200 (11.50%) Wuhan coronavirus (12) China virus (2) Chinese coronavirus (2) deadly coronavirus (2) Chinese virus (1) deadly Chinese coronavirus (1) deadly mystery virus (1) deadly virus (1) lethal virus (1)	1 of 199 lethal virus (1)	0
<i>The Washington Post</i>	21 of 175 (12.00%) China virus (4) Chinese coronavirus (4) deadly coronavirus (4) China coronavirus (2) Chinese virus (1) deadly Chinese coronavirus (1) deadly Chinese virus (1) deadly virus (1) deadly Wuhan virus (1) Wuhan coronavirus (1) Wuhan virus (1)	1 of 235 China virus (1)	3
<i>The Times</i>	12 of 139 (8.63%) China virus (3) deadly coronavirus (3) China coronavirus (2) Chinese coronavirus (2) Chinese virus (1) deadly virus (1)	0 of 161	7
<i>The Telegraph</i>	10 of 180 (5.56%) deadly coronavirus (3) deadly virus (3) Wuhan virus (2) Chinese coronavirus (1) Wuhan coronavirus (1)	0 of 241	1
<i>Le Figaro</i>	34 of 254 (13.39%) virus chinois (31)	0 of 311	7

Pojava pojma COVID-19 u medijima u Bosni i Hercegovini

Virus koji će mjesecima nakon njegovog pojavljivanja promijeniti živote milijardi ljudi širom svijeta pojavio se u gradu Wuhanu u Kini još decembru 2019, ali se o njemu do njegovog širenja u Evropu nije mnogo znalo, pisalo i čitalo u Bosni i Hercegovini. Kako se virus širio Evropom i približavao granici Bosne i Hercegovine tako je rastao i broj medijskih objava o samom virusu.

Ekipe portala Raskrinkavanje i Istinomjer, koji rade u okviru Udruženja građana „Zašto ne“ još u januaru 2020. počela je pratiti lažne vijesti i klikbejt naslove u bh. medijima, pa se pojava samog pojma COVID-19 u bosanskohercegovačkim medijima može vezati za januar 2020, odnosno nešto više od mjesec nakon pojave samog virusa. Već tada bili su jasni obrisi kako će se javnost, osim pandemije, suočavati i sa *infodemijom*, odnosno kako će mnogi mediji i novinari imati nečasnu ulogu širenja netačnih informacija, lažnih informacija, manipulativnih činjenica šireći tako paniku među građanima. Činilo se kako se mediji utrkuju ko će prvi objaviti informaciju o prvom slučaju infekcije virusom koji uzrokuje bolest koju se naziva COVID-19. To se pokazalo tačnim 26. januara 2020. kada je u Neum stigao autobus sa turistima iz Kine od kojih je 18 bilo iz Wuhana. Mediji su neprestano izvještavali o ruti kretanja turista, planu njihovog boravka i opasnosti koju predstavljaju po bosanskohercegovačke građane. Mediji su često izvještavali senzacionalno, neetično, tražeći neprikladne detalje, iznoseći netačne i neprovjerene informacije i tvrdnje. Tako se u medijima moglo čuti i da se virus širi u zemljama sa nižom temperaturom, te da se brzina i načini širenja virusa znatno razlikuju u odnosu na temperaturu vazduha. Tražeći izvore iz više institucija, UNICEF-ovi reporteri su došli do zaključka da takve tvrdnje nisu naučno utemeljene, ali su i bez toga iznošene u medijima. (Šestović, 2020)

Prvi medijski izvještaji u Bosni i Hercegovini o COVID-19, tada pod opštim imenom „koronavirus“ pojavljuju se u januaru 2020. godine i odnose se na informacije o bh. državljanima u Kini i o tome kako je virus stigao u Evropu. Portal Klix.ba prvu vijest pod oznakom koronavirus objavio je 28. januara 2020. u kojoj prenosi izjavu ambasadora BiH u Kini Tarika Bukvića koji govori kako su dva bh. državljanina otputovala iz Wuhana prije izbijanje zaraze (Klix.ba, 2020). Sam pojam koronavirus se pokazao nedostatnim, a zadržao se u medijima što je

pokrenulo i dezinformacije da je ovaj virus bezopasan. Naime, istina je da postoje drugi koronavirusi, virusi iz iste porodice koji ne izazivaju ozbiljan tok bolesti, ali se radi o potpuno drugim vrstama virusa. Nisu postojale preporuke za medije da ovaj virus označavaju isključivo kao SARS-CoV-2, što je dovelo i do apliciranja dezinformacija i ublažavanja stvarne opasnosti. Međutim, i prije tog izvještaja, prve informacije o novom virusu su postojale u bh. medijima, ali su prolazile „ispod radara“. Prva informacija u bh. mediju bila je objavljena 17. januara 2020. na Glasu Amerike, kada još nije bila jasna situacija i uzročnik, nego je opisano kako stručnjaci smatraju da je ovaj virus sličan virusu SARS-a. Autorica članka je naučna novinarka i biolog Jelena Kalinić, a na upit zašto je napisala ovaj članak, kada to još nije bila top vijest, odgovorila je kako je trenutak prenosa s čovjeka na čovjeka nepoznatog virusa bio signal u naučnoj zajednici da je ovo potencijalno ozbiljna situacija. Kalinić je za Glas Amerike te kroz niche blog website Quantum of Science pratila pandemiju, gdje je objavila i prvi originalan eksplanatoran tekst o virusu 25. januara 2020. godine te radila izvještavanje o pandemiji i vakcinama te pratila i dezinformacije u ovoj oblasti, ali i saradivala na informativnoj kampanji o vakcinama s portalom Raskrinkavanje.ba putem platforme vaccine.ba.

Quantum of Science – Nauka govori, Vaccine.ba i Glas Amerike su neki od rijetkih medija u regionu koji nikad nisu dobili oznaku dijeljenja i objavljivanja netačnih sadržaja. Portal Avaz.ba je prvi put objavio vijest s oznakom koronavirus 22. januara 2020. u kojoj prenose vijest CNN-a o trenutnom stanju u Kini u vezi sa koronavirusom. U tekstu se govori o načinu prenošenja virusa (respiratornim putem), porijeklu virusa, broju oboljelih i preminulih.

Načini izvještavanja (prakse) medijskih izvještaja o COVID-19

Ako pod medijima podrazumijevamo svaku platformu putem koje se objavljuju i distribuišu informacije i vijesti onda možemo reći kako su mediji vrlo neetično izvještavali o nepoznatom virusu. Neki su mediji svjesno pisali neistine o porijeklu virusa, načinu prenošenja, otpornosti virusa i slično. No, i mediji koji su već na neki način kredibilni, čiji se direktori, novinari i urednici ne kriju iza nepostojećeg zakona o transparentnosti vlasništva medija i čije su namjere bile izvještavati istinito o samom virusu, činili su brojne greške. Izvještaji profesionalnih medija o novom virusu uglavnom su bili informativni, ali je nedostajalo edukativnih sadržaja. Informacije su se uglavnom odnosile na broj inficiranih virusom, broj izliječenih te broj preminulih uslijed posljedica bolesti COVID-19. Takođe, medijske informacije su se odnosile i na mjere koje su donosile nadležne vlasti, uvođenju represivnih mjera, te upute za ponašanje građana zbog situacije uzrokovane nadnacionalnim širenjem virusa. Situacija je, sama od sebe, bila dovoljno dramatična, ali to nekim medijima nije bilo dovoljno, pa su se trudili da situaciju dovoljno dramatizuju, a to je moglo uticati na mentalno zdravlje stanovništva. Širenje panike, osim što je neetično u radu profesionalnih novinara, trebalo bi da bude krivično djelo, a što je praksa u susjednoj Republici Hrvatskoj. I u Bosni i Hercegovini zabilježeni su brojni slučajevi širenja panike, ali nije bilo procesuiranja takvih nedopustivih radnji. Neprofesionalno izvještavanje s nepotrebnim elementima dramatizacije u nekim slučajevima izazvalo je šire ili uže rasprave u javnosti, pa i u stručnim krugovima. Tako je novinar televizije FACE izvještavajući iz Konjica izazvao brojne osude građana. Da bismo razumjeli kontekst moramo znati da je prvi klaster koronavirusa u Federaciji Bosne i Hercegovine evidentiran u Konjicu, nakon proslave 70-godišnjice kompanije Igman. Prema medijskim izvještajima virus je donio gost iz Srbije, a mediji su svakodnevno izvještavali o situaciji u vezi sa pomenutim klasterom. Proslava je organizovana 11. marta, šest dana nakon što je u Banjaluci zabilježen prvi slučaj infekcije koronavirusom. 17 dana kasnije Face TV odlučila je, kada se situacija već usložnila i kada se virus proširio, poslati svog novinara u Konjic. Sama odluka i odlazak u Konjic nije sporna, ali jeste način novinarskog izvještavanja. U emisiji Centralni dnevnik od 28. marta 2020. emitovan je videoprilog u kojem je novinar obučen u zaštitno odijelo koje je u tom periodu bilo opravdano samo u slučajevima kada se radi o medicinskom osoblju. Neadekvatno obučen novinar je dodatno dramatizovao situaciju nazivajući Konjic bosanskim Wuhanom što je, osim

pretencioznog obilježja, bilo i netačno jer Konjic nije bio mjesto izvora samog virusa, odnosno virus nije nastao u Konjicu, on je samo bio tačka na kojem se virus, ranije nastao u Wuhanu, proširio. Na ovakav urednički i novinarski pristup reagovali su brojni građani, ali i štab Civilne zaštite Konjic iz kojeg su objasnili da odijelo koje je novinar nosio nije propisano naredbama o ličnoj zaštiti, a kao dodatni argument za osudu priloga navode kako je odijelo obukao samo novinar, a ne i snimatelj što govori o tome da svrha odijela nije bila zaštita, već širenje panike. Nakon reagovanja Civilne zaštite Konjic, Face televizija uputila je izvinjenje svojim gledaocima/teljama.

Mnoge su medijske kuće u želji da donesu informaciju više ili dokažu kako su baš oni ti koje javnost treba pratiti, jer imaju ekskluzivne informacije o virusu, upali u zamku i neetično izvještavali. Tako smo mogli vidjeti brojne natpise i najave „ekskluzivno iz COVID odjeljenja“ što je često prelazilo granicu profesionalnog i etičkog. U jednom novinarskom TV prilogu svjedočili smo izvještavanju iz odjeljenja na kojem su liječeni oboljeli od COVID-19, a ono što je sporno u ovoj situaciji jeste činjenica da su u programu prikazani pacijenti dok su u teškom stanju, prikopčani na respiratore ili kisik. Osim što je kršeno pravo pacijenata na privatnost i neometano liječenje ovakvi vidovi izvještavanja dodatno su mogli uticati na širenje panike ukoliko se nije pažljivo pristupalo temi. Zbog problematičnog izvještavanja iz COVID odjeljenja reagovali su i iz Udruženja BH novinari pozvavši medijske kuće i novinare da pažljivo izvještavaju poštujući prava pacijenata na privatnost, ali i da ne objavljuju imena preminulih prije nego što o tome budu obaviještene porodice preminulih. Novinari su takođe pogrešno prenosili informacije o situaciji u vezi sa koronavirusom iz svijeta, pa se tako medijima širila informacija o tome kako je u Kini izgrađena nova bolnica za samo dva dana, a zapravo se radilo o već postojećem objektu.

Mediacentar Sarajevo objavio je smjernice za izvještavanje iz COVID odjeljenja, a one su kreirane na osnovu izjava, mišljenja i savjeta profesionalaca iz Bosne i Hercegovine i regije, te profesora etike Čedomira Čupića.

Preporuke su:

- Nikada ne snimati pacijente na kisiku ili respiratoru ili bez svijesti
- Za sagovornike birati ljekare i medicinsko osoblje

- Ne izazivati sažaljenje kod publike
- Ne ometati rad ljekara i medicinskog osoblja
- Prenošnje uočenog stanja bez senzacionalizma ili ublažavanja
- Citiranje, a ne parafraziranje ljekara
- COVID pacijente snimati nakon izliječenja
- Paziti na ličnu zdravstvenu sigurnost, kao i sigurnost pacijenata i ljekara (Tomić, 2021)

Jasno je da se sa ove distance može objektivnije posmatrati pozicija i odnos medija prema pandemiji COVID virusa, ali u počecima pandemije novinari su morali neke stvari tek učiti, snalaziti se u nepoznatim i novim okolnostima. No, već tada je bilo jasno da postoje mediji koji nenamjerno prave greške i oni koji svjesno krše novinarske standarde i etičke principe. Na samom početku pandemije nekoliko portala je objavljivalo i lažne informacije o tome kako je koronavirus „stigao u Sarajevo“, a zapravo se radilo o osobama koje su došle iz rizičnih područja, pa su morale biti pod nadzorom bh. vlasti. U suštini novinari su već dali dijagnozu građanima, iako nisu imali informacije o tome da li su pomenute osobe testirane na sam virus i kakav je bio rezultat testa.

Možda najsramniji i najneprofesionalniji novinarski pristupi u izvještavanju odnose se na već pomenuti primjer kineskih turista. Kada je objavljeno da će turisti doći u Bosnu i Hercegovinu krenuo je pravi medijski lov na vještice. Skoro svake minute mogli smo pronaći medijski izvještaj s nekim novim ili već poznatim detaljem koji se tiče turista iz Kine. Neki od medijskih naslova iz tog perioda su bili: “ (LAŽU NAS DA NEMA OPASNOSTI: Kinezima treba zabraniti ulaz u Sarajevo ako želimo spriječiti epidemiju, 2020)“, (Sarajevo u strahu od Kineza: Preduzeti mjere!, 2020)“. Iz medijima su se mogle saznati skoro sve informacije, a bilo je poznato gdje će spavati, mediji su objavljivali i video samog autobusa, videa na kojima se vide turisti koji su na taj način tretirani i etiketirani kao prijetnja za javno zdravlje. Histerija se raširila, a mediji su željeli klik. Kretanje autobusa kineskih turista iz Dubrovnika (Hrvatska) za Bosnu i Hercegovinu, odnosno Neum pratili su i mediji u regionu, pa Kurir.rs turiste naziva grupom od koje strahuje Balkan: “OVO JE GRUPA KINEZA OD KOJE STRAHUJE REGION: Iz Vuhana stigli u BiH, epidemiolozi ih prate pod budnim okom“.

Institucionalni okvir za informisanje javnosti

Bosna i Hercegovina je jedna od rijetkih zemalja koja nema državno ministarstvo zdravstva, što umnogome otežava funkcionisanje sistema, jednakopravan pristup zdravstvenoj zaštiti, ali i rad novinara prilikom ostvarivanja prava na pristup informacijama. Bosna i Hercegovina ima 13 ministarstava zdravlja/zdravstva: dva entitetska, deset kantonalnih i jedno u Brčko distriktu. U nastavku pregled ministarstava:

1. Federalno ministarstvo zdravstva (Federacija Bosne i Hercegovine)
2. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (Republika Srpska)
3. Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge (Brčko distrikt).
4. Ministarstvo zdravstva (Kanton Sarajevo)
5. Ministarstvo zdravstva (Tuzlanski kanton)
6. Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice (Bosansko-podrinjski kanton Goražde)
7. Ministarstvo zdravstva i socijalne politike (Posavski kanton)
8. Ministarstvo zdravstva (Zeničko-dobojski kanton)
9. Ministarstvo zdravstva i socijalne politike (Srednjobosanski kanton)
10. Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih (Kanton 10)
11. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite (Hercegovačko-neretvanski kanton)
12. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi (Zapadnohercegovački kanton)
13. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike (Unsko-sanski kanton)

Na nivou države Bosne i Hercegovine, kao što smo već utvrdili, ne postoji ministarstvo zdravstva, ali u okviru Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine djeluje Sektor za zdravstvo. U okviru Sektora djeluju Odsjek za statističko analitičke poslove i izvještavanje i Odsjek za evropske integracije i međunarodnu saradnju. Dakle, Ministarstvo nema stvarne nadležnosti, nego je ono ograničeno uglavnom na prikupljanje statističkih podataka, vršenje analize i koordinaciju ostalih ministarstava. U praksi vidimo da ovaj odjel nema dovoljno nadležnosti i da svoje osnovne zadatke, poput statističkih podataka, otežano ili neadekvatno obavlja u kriznim situacijama, vanrednim okolnostima kakva je bila pandemija COVID-19.

“Ministarstvo je nadležno za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti Bosne i Hercegovine i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordiniranja aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu u područjima: zdravstva i socijalne zaštite; penzija; nauke i obrazovanja; rada i zapošljavanja; kulture i sporta; geodetskim, geološkim i meteorološkim poslovima”, navedeno je u Članu 15 Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine. Nepostojanje krovnog ministarstva zdravlja dovodi do niza različitih praksi, neujednačenosti prava i postupanja, ali i stvara probleme prilikom prikupljanja i obrade podataka koji su novinarima u Bosni i Hercegovini tokom pandemije bili svakodnevno potrebni. Nadležnosti Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine su jasno propisana, ali neke od obaveza nisu poštovane u prvim danima pandemije COVID-19. Prvi slučaj infekcije, tada novim virusom, zabilježen je početkom marta 2020, ali je Ministarstvo tek nakon više od mjesec počelo da vodi i objavljuje zvaničnu statistiku. „Više od mjesec dana BiH nije imala objedinjene i cjelovite podatke o broju zaraženih, oporavljenih i umrlih od COVID-19. Kada se broj zaraženih počeo bližiti 1.000, Ministarstvo civilnih poslova BiH je odlučilo objavljivati podatke na nivou države. Sedmicama prije toga, to su radili mediji. Portal Klix.ba prvi je počeo objavljivati informacije o broju zaraženih, oporavljenih i umrlih, a taj medij često je bio i izvor podataka ostalim novinarima.” (Tomić, 2022)

Stvarna nadležnost u oblasti zdravstva u Bosni i Hercegovini je neujednačena, pa tako u entitetu Republika Srpska ta nadležnost pripada entitetskom ministarstvu, dok je u Federaciji Bosne i Hercegovine stvarna nadležnosti pri kantonalnim ministarstvima. Federalno ministarstvo zdravstva ima veći stepen nadležnosti u odnosu na Sektor za zdravstvo Ministarstva civilnih poslova BiH s obzirom na činjenicu da to ministarstvo izrađuje pravilnike, raspisuje konkurse za imenovanje članova upravnih odbora zdravstvenih ustanova čiji su osnivači (Klinički centar Univerziteta u Sarajevu), potpisuje imenovanje direktora zdravstvenih ustanova i slično. Bez obzira na nadležnost, sva ministarstva imala su obavezu informisanja javnosti i pružanja tačnih, potpunih i blagovremenih informacija. Krizni štabovi su bili formirani po istom principu, po kojem je podijeljena nadležnost ministarstava, uz činjenicu da su entitetski krizni štabovi imali najveće ovlasti.

Uloga institucija u informisanju tokom pandemije

Osim nadležnih ministarstava zdravlja/zdravstva postojali su i krizni štabovi na svim nivoima. Entitetski krizni štabovi, kantonalni, pa čak i krizni štabovi lokalnih zajednica. Krizni štab Federalnog ministarstva zdravstva bio je ključna adresa od koje je javnost dobijala informacije na nivou entiteta Federacija Bosne i Hercegovine. Naredbe i odluke Kriznog štaba Federalnog ministarstva zdravstva bile su obavezujuće za krizne štabove kantonalnih ministarstva zdravstva, zdravstvene ustanove i privatnu praksu, te pravne i fizičke subjekte. Niže instance nisu mogle ublažavati mjere, ali su ih mogle pooštravati. “Dozvoljava se kantonalnim/županijskim stožerima ministarstava zdravstva uvođenje i restriktivnijih mjera spram procjene epidemiološke situacije u kantonu/županiji, odnosno općini uz redovito obavještanje Kriznog stožera Federalnog ministarstva zdravstva”(Vlada FBiH, 2020).

Mjerama je naređeno obavezno nošenje zaštitnih maski, poštivanje distance od minimalno jednog metra u zatvorenom prostoru, a ograničen je i broj osoba na privatnim proslavama, sahranama i slično. Važno je istaći da su vlasti prema medijima na više neusaglašenih načina komunicirali, a neusaglašenost je bila evidentna i o nazivu kriznog štaba u prvim mjesecima pandemije. Vlada je komunicirala da se radi o “Kriznom štabu Federacije BiH”, potom “Kriznom štabu Vlade FBiH”. U suštini tokom trajanja stanja prirodne nesreće radilo se o Federalnom štabu civilne zaštite. Štab je u početku imao 21-og člana, ali je kasnije zbog nezadovoljstva i neefikasnosti, kako je to ocijenio tadašnji premijer Federacije Bosne i Hercegovine, Fadil Novalić, smanjen i promijenjen. Članovi Federalnog štaba civilne zaštite od 25.3.2020. godine činili su: komandant, načelnik i sedam članova. U Republici Srpskoj mjere je donosio Republički štab za vanredne situacije Republike Srpske. Novinari su već u prvim mjesecima pandemije izrazili nezadovoljstvo načinom rada kriznih štabova, odnosno načinom njihovog ophođenja prema novinarima. U anketi Udruženja BH novinari, novinari i novinarke su se izjasnili da ne dobijaju dovoljne informacije te da treba bojkotovati press konferencije kriznih štabova. „Anketa je pokazala da su najviše problema sa pristupom javnim informacijama o pandemiji imali medijski profesionalci u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci, dok je u drugim gradovima komunikacija sa javnim zvaničnicima i članovima kriznih štabova bila organizovana na mnogo efikasniji i jednostavniji način. Također, veliki broj pitanja za koja su novinarke i

novinari smatrali da su od izuzetne važnosti za javnost, ostala su bez kredibilnog odgovora članova kriznih štabova. Bila su to pitanja u vezi sa javnim nabavkama i općenito trošenjem budžetskog novca za vrijeme pandemije, uzrokom smrti pacijenata i neprovođenjem obdukcija umrlih, brojem testiranih na koronavirus i mjerama zaštite, djelotvornosti i roku trajanja testova, pojavom virusa u bolnicama i kliničkim centrima, putem pacijenta, itd. Na pitanje „da li smatrate da dosadašnji način informisanja sa konferencija za štampu bez novinara omogućava profesionalno izvještavanje u interesu građana?“, čak 83,3 posto anketiranih je odgovorilo negativno, to jest da su informacije koje su dobijali uopštene i da u njima nema svih podataka koji su im potrebni. Samo 4,9% anketiranih u potpunosti su bili zadovoljni ovakvim načinom informiranja na press konferencijama, dok 11,8% nisu mogli odgovoriti da li su bili zadovoljni ili ne.“(BH Novinari, 2024)

Nadležna ministarstava tokom pandemije imala su zadatak i funkciju da informišu javnost o najnovijim statističkim podacima poput broja novooboljelih, broja preminulih i broja zaraženih, dok su se djelovanja kriznih štabova uglavnom svodila na provođene mjere zaštite, kreiranje novih mjera zabrane i sprečavanje širenja virusa. Ovi štabovi često su donosili odluke kojima je ograničavana sloboda kretanja građana, a javnosti često nisu predložene analize koje dokazuju da su pojedina ograničenja imala očekivane efekte. Takva ograničenja i represivne mjere nisu se donosile i sprovodile samo u Bosni i Hercegovini, to je bila praksa širom svijeta. „Ne radi se samo o tome da državna vlast koristi pandemiju da bi nametnula potpunu kontrolu, već mi se čini da je ovdje na djelu, nekakav sujevjerni simbolički čin; logika da ako učinimo dovoljno snažan gest žrtvovanja da zaustavimo sav društveni život, onda možda možemo očekivati milost. Iznenaduje koliko malo izgleda da znamo (uključujući i naučnike) o djelovanju pandemije. Često od vlasti dobijamo oprečne savjete.“(Žižek, 2020). U ovom Žižekovom filozofskom posmatranju i tumačenju poteza vlasti možemo zaključiti kako su zvanične informacije, podaci i savjeti bili oprečni i u sistemima koji su daleko uređeniji od bosanskohercegovačkog, pa je o razmjerama zbuđenosti javnosti u Bosni i Hercegovini dovoljno još jednom se osvrnuti na broj kriznih štabova i ministarstava. Načini prenošenja virusa, trajanje virusa i slično bila su neka od pitanja na koja su se odgovori razlikovali u zavisnosti od toga koga pitate.

Brojne nepoznanice o virusu postoje i danas, ali u samim počecima pandemije COVID-19 čak ni zdravstveni radnici nisu znali mnogo ili dovoljno, što je razumljivo budući da se radilo o novom

virusu. U vremenima kada ni stručnjaci nemaju odgovore na sva pitanja otvara se prostor za teoretičare zavjera, lažne vijesti. Tako smo u počecima mogli da čujemo da se virus širi 5G mrežom, da se u maskama nalaze čipovi za praćenje stanovništva, da se u vakcinama nalaze čipovi ili da vakcine uzrokuju oboljenja. U nedostatku informacija, javnost je prihvatila razne netačne tvrdnje koje su predstavljane kao argumenti, a mnogim kandidatima na Lokalnim izborima 2020. dezinformacije su služile kao adut u kampanji jer je dio javnosti vjerovao u teorije zavjere, a njihove protagoniste herojima koji nemaju strah od „širenja istine“. Tako smo mogli čuti i da je pandemija ranije smišljen projekat, da direktor Svjetske zdravstvene organizacije tokom pandemije pleše u baru i slično (Raskrinkavanje, 2020).

Adekvatno komuniciranje institucija tokom pandemije nije nužno samo zbog prava javnosti na informacije, već i zbog suprotstavljanja lažnim vijestima i dezinformacijama koje su često dolazile od osoba koje se bave politikom i čiji je cilj upravljanje institucijama. “I dok eksperti EU, koji se bave dezinformacijama, tvrde da “lažne vijesti oko korona virusa koje se šire svijetom mogu imati štetne posljedice po javno zdravlje i efikasnu komunikaciju o krizi”, zabrinjavajući je podatak da lažne vijesti dijele upravo one osobe, u ovom slučaju kandidati/kinje za važne funkcije u lokalnim zajednicama, koje prati veći broj građana/ki.” (Raskrinkavanje i Istinomjer, 2020.) Zbog svega navedenog i manjka tačnih informacija, uloga institucija tokom informisanja je bila ključna, a njihova otvorenost i tačnost neophodna da bi javnost bolje razumjela sam virus i tok pandemije.

Komuniciranje institucija sa medijima

Institucije bi trebale uspostaviti jasnu, transparentnu i redovitu komunikaciju sa medijima da bi osigurale tačne informacije i izgradile povjerenje. To uključuje proaktivno dijeljenje vijesti i priča, organizovanje press konferencija i događanja te pružanje pravovremenih odgovora na novinarske upite. Uz to, važno je razviti odnose sa novinarima temeljenim na međusobnom poštovanju, slušati njihove potrebe i osigurati da su sve informacije jasne, relevantne i lako dostupne. Korištenje različitih komunikacijskih kanala, uključujući društvene mreže, također može pomoći u širenju poruka i angažmanu šire javnosti. Prakse komuniciranja institucija s medijima i javnosti u BiH su bile različite i neujednačene. Neke institucije i neki krizni štabovi su bili transparentni i dozvoljavali su prisustvo medija i novinara na press konferencijama, dok to

neke institucije nisu praktikovale. Sve je to otežavalo rad novinara i novinarki i slalo sliku o nefunkcionalnom sistemu.

Već na početku pandemije pojedine institucije su uvele praksu svakodnevnog komuniciranja s javnošću. Negdje se ta praksa odnosila na jedan vid komunikacije poput press konferencija, dok su neke institucije komunicirale putem više kanala komunikacije. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite entiteta Republika Srpska komunikaciju s javnosti, koja je bila svakodnevna, je vodilo na tri načina:

1. Objavljivanje relevantnih informacija o samom virusu na zvaničnoj Facebook stranici Ministarstva, svaki dan
2. Objavljivanje informacija na zvaničnoj web stranici Ministarstva, svaki dan
3. Press konferencije Ministarstva i Kriznog štaba kojima su u početku novinari TV kuća morali prisustvovati ukoliko su željeli audiovizuelne materijalne, ali je kasnije Ministarstvo videomaterijal zainteresovanim medijima slalo putem stranica za razmjenu video materijala (Wetransfer)

Praksa Kriznog štaba Federacije Bosne i Hercegovine u početku je također bila bazirana na održavanju press konferencija, ali informacije sa tih press konferencija novinarima često nisu bile dovoljne. „Obavještenja o konferencijama za medije nisu bila blagovremena, a informacije o oboljelima su bile konfuzne, s obzirom na to da su različite informacije stizale iz više izvora. Konzistentne informacije nisu bile dostupne ni o broju respiratora u BiH.” (Tomić, 2020.). Novinarima u Federaciji Bosne i Hercegovine tri najznačajnija izvora informacija bili su:

1. Federalna uprava Civilne zaštite,
2. Federalni zavod za javno zdravstvo i
3. Krizni štabovi ministarstva zdravstva u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine.

U analizi Mediacentra Sarajevo navodi se kako je novinarima u Republici Srpskoj posao bio olakšan zbog institucionalne centralizacije, dok je posao prikupljanja informacija za novinare u Federaciji Bosne i Hercegovine bio znatno otežan zbog decentralizovanog sistema i nepostojanja unificirane prakse komuniciranja institucija. U analizi je navedeno da su se mijenjale prakse institucija u komuniciranju prema javnosti, pa su se tako press konferencije Kriznog štaba

Federacije Bosne i Hercegovine održavale uz prisustvo novinara, potom bez novinara koji su pitanja slali elektronskom poštom, a zatim je konferencijama moglo prisustvovati najviše troje novinara po odabiru novinarske zajednice putem aplikacija za razmjenu poruka, najčešće Viber. Konferencije su održavane dva puta dnevno, u 12:00 časova kada su institucije komunicirale o epidemiološkoj situaciji, i u 17:15 časova kada su institucije fokus stavljale na ekonomske posljedice pandemije. Kantonalni krizni štabovi nisu imali usaglašen način vođenja press konferencija, pa su tako, naprimjer, u Kantonu Sarajevo mjesecima press konferencije Vlade Kantona Sarajevo i Kriznog štaba održavane bez prisustva novinara koji su svoja pitanja slali putem elektronske pošte. Novinari su zamjerali vlastima da sagovornici na press konferencijama uopšte ne odgovaraju na postavljena pitanja, već se kroz svoja obraćanja samo dotiču tema iz novinarskih pitanja. Najbolje prakse zabilježene su u Brčko distriktu gdje su press konferencije Kriznog štaba održavane u skladu sa epidemiološkom situacijom. Kada je situacija bila povoljna press konferencije su održavane u zatvorenom, a kada je dolazilo do pogoršanja tražene su alternativne lokacije. „Odmah po formiranju Kriznog štaba Brčko distrikta, nakon što je bilo jasno da pandemija koronavirusa neće zaobići ni BiH, novinari su imali pristup sali u zgradi gradske Vijećnice u kojoj se održavaju sastanci Kriznog štaba. Kada se situacija "uozbiljila", pravila su promijenjena. Prostor za konferencije za medije izmješten je na otvoreno, ispred Vijećnice. Improvizovano je napravljen press punkt.“ (Tomić, 2020). Prakse komuniciranja institucija razlikovale su se od kantona do kantona, a prakse pojedinih kriznih štabova su izazvale i reakcije stručne javnosti. Tako je Udruženje BH novinari izrazilo protest zbog odluke Vlade i štaba Civilne zaštite da u aprilu 2020. godine ukine press konferencije i da se javnost obavještava putem saopštenja i video izjava. „Upravni odbor Udruženja/udruge BH novinari rezolutno zahtijeva od Kriznog štaba/stožera Hercegovačko-neretvanskog kantona hitno povlačenje odluke o zabrani prisustva novinara press konferencijama koje se održavaju u Mostaru, uz obrazloženje da se ovim postupkom štiti zdravlje novinara i poštuje zabrana okupljanja. UO BH novinara smatra ovu odluku političkom i manipulativnom, te direktno usmjerenom protiv medijskih sloboda i prava novinara na pristup javnim događajima i informacijama, na slobodan i nediskriminirajući način. Posebno je nedopustivo da se novinari isključuju sa press konferencija u Mostaru poslije mjesec dana uobičajenog sudjelovanja medijskih ekipa na press konferencijama, uz poštivanje propisanih mjera zaštite i fizičke distance. Ovaj postupak je također pokušaj institucionalnog uvođenja cenzure, “paravan” za

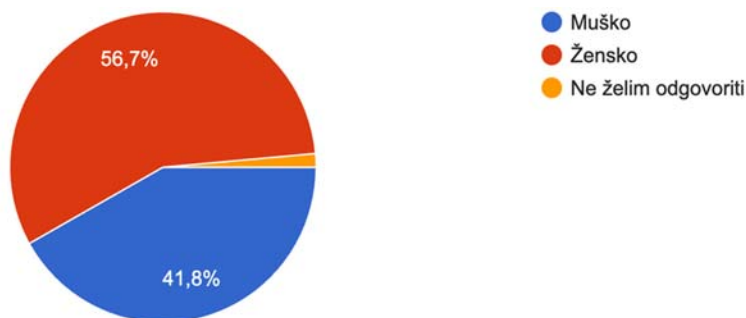
izbjegavanje odgovora na pitanja od javnog značaja i direktno kršenje prava građana na slobodu informiranja u cijelom Hercegovačko-neretvanskom kantonu.“(BH Novinari, 2020).

Za potrebe ovog rada kvalitativno-kvantitativnim pristupom istraživanja provedena su istraživanja kako desk tipa tako i terenskog rada primjenom tehnika analize sadržaja, ankete i intervjua.

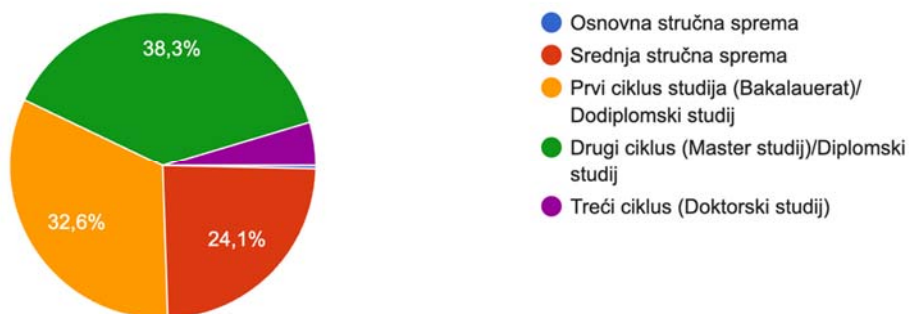
Analiza sadržaja je primjenjena u procesu analize TV sadržaja i sadržaja na internet portalima koji tretiraju problematiku COVID-a. Uzorak analize sadržaja je analiza o COVID izvještavanju u medijima na prostoru BiH i predstavlja odabrani skup medijskih izvora (TV dnevnicu) ili članaka (internet portali) koji su relevantni za istraživanje načina na koji je pandemija COVID-19 prikazivana. Ovaj uzorak obuhvatio je različite vrste medija i to BHT, RTRS, N1, Klix, Nezavisne novine i Avaz novina, na osnovu kriterija gledanosti i čitanosti u tri tačke posmatranja. Svrha ove tehnike je bila analizirati obrasce izvještavanja, frekvenciju određenih tema, ton komunikacije i uticaj na javno mišljenje, kako bi se razumjelo kako su mediji oblikovali percepciju pandemije u bosanskohercegovačkom društvu.

Nadalje, korištena je kvantitativna tehnika ankete kojom se na uzorku od 282 ispitanika pokušalo doći do stavova i mišljenja građanki i građana BiH o COVID izvještavanju u medijima, a koja uključuje prikupljanje podataka od punoljetnih građana Bosne i Hercegovine koji imaju prístup internetu jer je anketa bila u online formatu. Anketa je sadržavala pitanja o tome koliko su često ispitanici pratili vijesti o COVID-19, koji su izvori informacija bili najčešće korišteni, te koliko su smatrali da su informacije bile tačne i relevantne. Ova izabrana tehnika omogućila nam je uvid u percepciju javnosti o kvaliteti, objektivnosti i efektima medijskog izvještavanja, kao i uticaju medijskih poruka na ponašanje i stavove ljudi tokom pandemije. Ukupan uzorak je 282 ispitanika i nema namjeru da bude reprezentativan, nego da određene trendove ili dodatno utemelji određena saznanja kvantitativnim putem. Kada je riječ o sociodemografskoj strukturi ispitanika ista je prikazana u narednim ilustracijama.

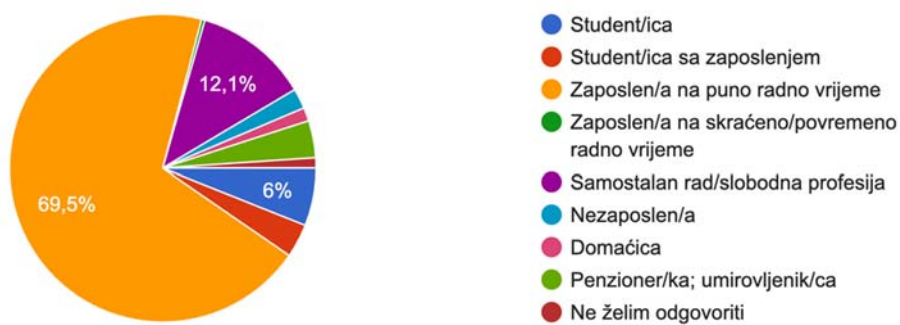
Ilustracija 2 Sociodemografske karakteristike uzorka (N=282)

Ilustracija 3 Stečeni nivo obrazovanja (N=282)

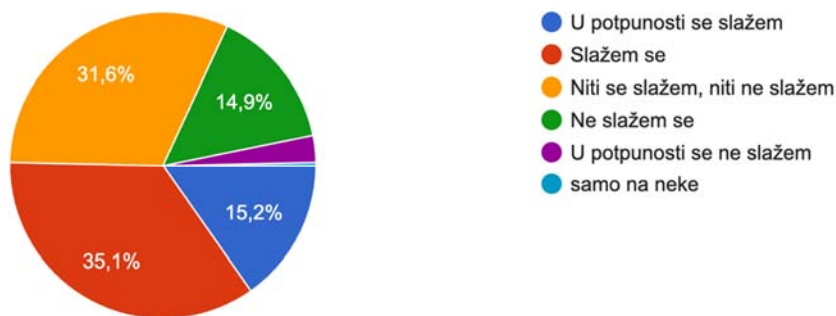
Ilustracija 4 Trenutni status aktivnosti (N=282)

Također, urađeni su standardizovani intervjui sa četiri medijska radnika u Bosni i Hercegovini. Ovaj način prikupljanja podataka omogućava nam dubinsko razumijevanje teme kroz direktnu interakciju sa ispitanicima, čime se omogućava prikupljanje kvalitativnih informacija koje se ne mogu lako dobiti kvantitativnim metodama. Pitanja u standardizovanom intervjuu su prilagođena potrebama istraživanja, što omogućava istraživanje ovako složenih i dinamičnih aspekata, iskustava i percepcija ciljane ekspertne grupe medijskih radnika. Korištenjem standardizovanog intervjua, pokušali smo otkriti nove perspektive i nepredviđene aspekte teme.

Prvo pitanje koje smo postavili ispitanicima u anketnom istraživanju odnosilo se na početak pandemije i povjerenje u medijske izvještaje.

Ilustracija 5 Na početku pandemije COVID-19 vjerovao/la sam u medijske izvještaje? (N=282)

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju da je svaki drugi ispitanik (50.3%) tvrdi da je vjerovao u medijske izvještaje, dok 17.7% navodi da nije vjerovalo medijskim izvještajima na početku pandemije. Edina Šečerović, freelance novinarka, a u prve dvije godine pandemije urednica Dnevnika 3 Televizije Federacije Bosne i Hercegovine govoreći za potrebe ovog istraživanja je istaknula kako je u jednu ruku, na početku pandemije bilo lakše izvještavati jer su novinari smatrali da je njihova uloga donijeti gledaocima najnovije informacije, savjete kako da ostanu odgovorni prema sebi i drugima. „U to vrijeme, svi su bili gledaoci. Zatvoreni u svojim domovima, ljudi su kao jedini prozor u svijet imali medije. Ta odgovornost prema njima, jer zbog gledalaca i njihovog dobra i radimo ovaj posao, dala nam je nadljudsku snagu da ispunimo svoju profesionalnu, pa i ljudsku svrhu – da pogled kroz taj „prozor“ bude tačan, objektivan, pravovremen, a ipak ne tako mračan. S druge strane, na samom početku pandemije bilo je teško izvještavati zbog neobjedinjenih informacija o broju zaraženih i nepoznavanja posljedica virusa na svjetskom nivou. Moram priznati da smo i mi bili uplašeni, nosili smo maske i rukavice na

radnom mjestu, dezinficirali sve osim hrane. Morali smo donijeti neke teške odluke, poput one da neko vrijeme ne viđamo drage ljude, pa čak i članove porodice, kako bismo ih zaštitili potencijalne zaraze, jer smo mi sve vrijeme odlazili na radno mjesto, susretali druge ljude, dakle bili u stalnom kontaktu s drugima. Tada smo svi koji smo dolazili u kontakt s drugima bili potencijalni nosioci virusa“, ističe Šečerović. Glavni i odgovorni urednik najčitanijeg portala u Bosni i Hercegovini Semir Hambo je u intervjuu za potrebe ovog rada rekao kako je izvještavanje o korona brojevima (broj zaraženih, umrlih, hospitaliziranih) na samom početku pandemije bilo skoro nemoguće. “Institucije su u pandemiju ušle totalno nepripremljene i pokazale brojne nedostatke. U entitetu Republika Srpska brzo je uspostavljen kakav takav sistem u pogledu statistike, dok je u entitetu FBiH sistem bio veoma loš, razvodnjen po kantonima i u konačnici sa entitetskim nivoom”, Semir Hambo.

Ispitana populacija, njih 282, navodi da su glavni izvor informisanja o pandemiji COVID-19 bili mediji (77.3%), zatim društvene mreže (17.4%). Kada je riječ o medijima ispitanici su se najčešće informisali putem Klix.ba (55.7%), N1 (49.6%), FTV (24.5%), BHT1 (24.1%), RTRS (12.1%). Novinarka televizije N1 kaže kako je početak izvještavanja o COVID-u za novinare i novinarke u TV redakcijama prevashodno značio reorganizaciju rada. “Ne mogu reći da je bilo posebno teško izvještavati na početku, organizovali smo se u grupe, ja sam konkretno bila vikend grupa na N1 radili smo ta dva dana, nije bilo ništa teže ili lakše nego raditi bilo koju drugu temu. Kompleksnije je bilo vremenom jer je tema mračna, bolna, podrazumijevala je oboljele, preminule, nije bilo izvjesno kada će doći kraj, u situaciji u kojoj je ograničeno kretanje, u kojoj se izvještava pod maskama i sl. Posebno teško je bilo razmišljati kako napraviti balans između apela, pa i upozorenja građanima da što više poštuju mjere u cilju suzbijanja epidemije i očuvanja njihovog zdravlja i očuvanja njihovog mentalnog zdravlja“, rekla je Dujković. S druge strane reporter Dnevnika Nove BH Tahir Žustra ima drugačija iskustva. “Rekao bih da je bilo jako izazovno izvještavati o korona virusu na samom početku pandemije, ali i tokom cijelog tog perioda. Potpuno nova situacija za većinski dio populacije uslovlila je lockdown, ograničenja kretanja, druženja, kupovine i slično, a u svemu tome emisije poput Vijesti i Dnevnika trebalo je nastaviti "puniti" informacijama koje su društveno bitne. Najviše se to reflektovalo kroz nekoliko segmenata. Prvo kroz činjenicu da je pandemija u drugi plan gurnula sve druge društvene teme, a drugo kroz činjenicu da je o koroni kao virusu i pandemiji bilo teško pronaći relevantnog

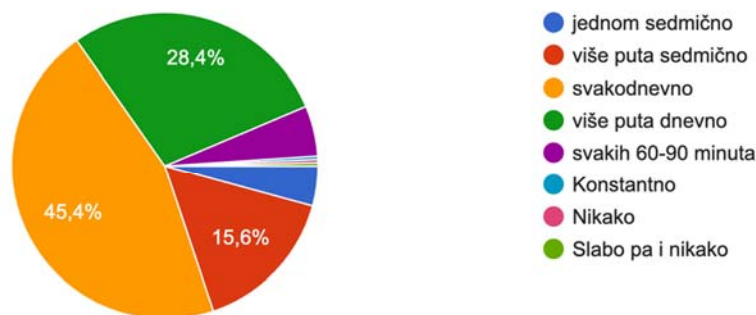
stručnjaka koji bi objasnio različite procese jer je cjelokupna situacija i stručnjacima bila novost”.

Neadekvatan odgovor institucija na pandemiju, decentralizacija i kaos u odnosima s javnošću, novinarima je pravio brojne probleme. Kritike novinarske zajednice odnose se na transparentnost institucija, dostupnost, nedostatak adekvatnih kadrova za komuniciranje bitnih poruka u ime zdravstvenih institucija. „S početka pandemije, zaista je bilo teško objediniti dnevne bilanse novozaraženih Covidom. Svaka institucija davala je informacije pojedinačno, osim toga davali su informacije za svaki novi slučaj pojedinačno. Sabirali bismo, nosili telefone u studio da u slučaju novih informacija možemo provjeravati tačnost informacija, sve tokom programa uživo. Kasnije je postalo lakše, jednom dnevno bismo imali ukupne bilanse za prethodna 24 sata, objedinjene po kantonima, entitetima i Distriktu. Osim osnovnih informacij o broju zaraženih, izazovno je bilo dovesti goste u studio, iako smo zaista preduzeli sve preporučene mjere, razmak od dva metra, studio velike površine. Neki bi pristajali, drugi bi se uključivali putem Skypea i Zooma. Ljudi su bili uplašeni. To je potpuno razumljivo. S ove vremenske distance ću priznati – i mi smo se plašili“, zapažanja su novinarka Edine Šećerović. Za novinara Tahira Žustru, najčešći problemi u izvještavanju ogledali su se u dostupnosti izvora. Ograničen prostor i vrijeme, ali i sredstvo komunikacije sa brojnim sagovornicima za njega su bili prvi i najveći problem. “Činjenica da se sve vrlo brzo preselilo u online sferu također je pogodovala transformisanju informativnih emisija kao takvih. Od formata emisija koji u rijetkim situacijama prihvata telefonsku izjavu, došli smo u situaciju u kojoj su takve, ali i online izjave preko društvenih mreža postale imperativ. Jer bilo je važno samo doći do informacije. Jedan od velikih problema je bio i dostupnost institucionalnih izvora koji bi služili za provjeru informacija. Velika odgovornost ostavljena je na same novinare da u pojedinim situacijama samostalno ili redakcijski procjenjuju, da ne kažem i sabiraju ukupne brojeve zaraženih, umrlih, oporavljenih, naročito u FBiH dok se sistem nije uvezao i počeo objedinjavati brojke“. Novinarka N1 Sanela Dujković je u izvještavanju o COVID-19 najviše problema imala sa odabirom, odnosno nedostatkom relevantnih sagovornika. „Prije svega, nismo imali epidemiologe spremne da govore za javnost. Većina njih je onedavno specijalizirala epidemiologiju, a riječ je o ljekarima opće prakse. Mi, Covid novinari i urednici smo doslovno paralelno educirali ljekare za nastup pred kamerama i vremenom se stvorila solidna baza sagovornika o epidemiji. Još je veći problem

bio sa infektolozima, jer su deficitaran kadar, i jako teško je u situaciji prepunih bolnica bilo doći do njih. Statistike smo dobijali iz Zavoda za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine i Instituta za javno zdravlje Republike Srpske. Najveći problem su bili antivakseri, teorije zavjera, a pogotovo neki naučnici i ljekari sa svojim izjavama koje su išle u pravcu negiranja naučnih činjenica o corona virusu i oboljenju covid. Njihove izjave i teorije zavjera, u koje je mnogo lakše povjerovati nego u nauku koja se kompleksnije objašnjava, smanjili su i naš, odnosno utjecaj relevantnih sagovornika na javnost od koje je najviše i zavisio stepen širenja epidemije“, istakla je Dujković, dok je Hambo kazao „najčešći problemi su bili u samom procesu prikupljanja podataka. Jer sa jedne strane kao novinar imate obavezu prema javnosti i javnost od vas očekuje informacije. A s druge strane ne možete uopće doći do podataka. Onda pokušavate na razne načine doći do bilo kave informacije, trpite nerazumijevanje...“.

Kada je riječ o praćenju informacija na početku pandemije, većina ispitanika navodi da je pratila vijesti o korona bilansu svakodnevno, a dobijeni rezultati prikazani su u narednom grafikonu.

Ilustracija 6 Koliko često ste na početku pandemije pratili vijesti o korona bilansu i ostalim informacijama vezanim za COVID-19? (N=282)

Uticaj institucionalne decentralizacije na medijsku neusaglašenost

Novinari u susjednim državama Republici Hrvatskoj, Republici Srbiji i Crnoj Gori mogli su na jednom mjestu dobiti sve informacije o broju zaraženih, broju izliječenih i broju preminulih od virusa COVID-19. U Bosni i Hercegovini to nije bio slučaj. Novinari su najčešće morali sami skupljati sve podatke. Novinari/ke i urednici/ce s kojima smo razgovarali kažu da su u počecima pandemije imali veliki problem, te da je prikupljanje podataka bilo veliki izazov. Kažu kako su

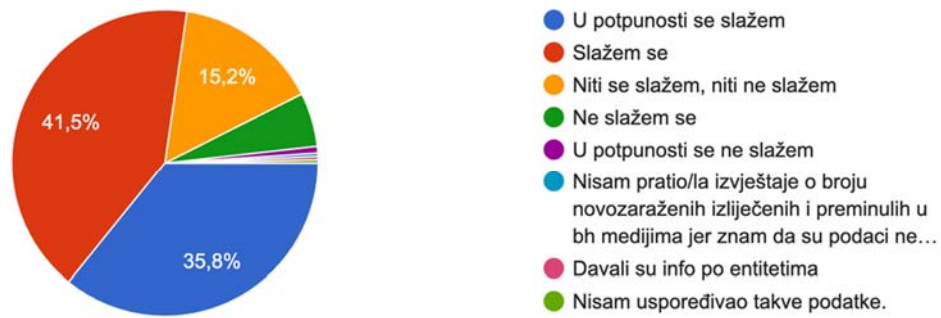
osim neobjedinjenih informacija, zbog preopterećenosti poslom i spašavanja ljudskih života, teško dolazili do provjere informacija o novim slučajevima, bilo zaraženih ili nažalost, preminulih. Sagovornici/ce su saglasni/e da informacije koje su dobijali iz institucija nisu bile najtačnije. Potpunom institucionalnom haosu svjedoče i situacije u kojima su mediji preuzeli ulogu institucija, pa su institucije umjesto da medijima daju prave informacije, od medija tražile informacije. „Prilično sam siguran da novinari ni u jednom trenutku tokom pandemije nisu imali adekvatne podatke, prije svega jer su same institucije pokazivale da se ne snalaze. Ja mogu ispričati i jednu anegdotu kada smo u redakciji dobili poziv iz Federalnog zavoda za javno zdravstvo s upitom da li mi imamo podatke o broju zaraženih i broju umrlih za prethodni dan u Livanjskom kantonu, pod izgovorom da u Federalnom zavodu za javno zdravstvo oni imaju problema i nemaju prave brojeve“, rekao je glavni i odgovorni urednik portala Klix Semir Hambo. Novinarka Sanela Dujković kaže kako ona nije imala problema sa statističkim podacima, ali smatra da je novinarima nametnut bespotreban posao. „Ja nisam imala veliki problem sa statistikama, ali je bilo bespotrebno zvati institucije za podatke, pogotovo svaku pojedinačno i to se od početka moglo bolje organizirati i centralizirati. Kasnije su bili bilteni. Moram istaknuti da meni u izvještavanju nisu bile brojke u fokusu, već suština virusa, oboljenja, prevencije, ali smo situaciju u bolnicama i širenje epidemije morali pojašnjavati kroz brojeve. Na osnovu statistika smo i sami pravili analizu i bazirali priče za dnevnike i emisije“. Iskustvo novinara Tahira Žustre svjedoči da je u početku pandemije bilo teško doći do tačnih informacija o koronabilansu jer se paralelno s potrebama medija i javnosti sistem uhodavao i prilagođavao. „U samom početku pandemije najbolje se vidjelo koliko je komplikovan politički sistem uređenja naše zemlje, nepogodan za krize svjetskih razmjera. Javnim medijima se omogućilo da prenose vladine press konferencije, drugim medijima se omogućavalo da dostavljaju pitanja koja, u pojedinim situacijama, nekada nisu bila ni postavljena. I to je uzrokovalo određene probleme budući da osim te pressice više niste imali mogućnosti do narednog dana stupiti u kontakt s relevantnim vladinim izvorom. Vremenom se to ipak promijenilo, institucije su se uvezale, brojke i informacije su bile dostupnije, ali opet uz povremene izuzetke i čudne i nejasne situacije. Naročito odluke koje su se donosile na entitetskim nivoima, pa su zabrane važile za polovinu države, dok je druga polovina mogla uživati bez zabrana. Ili obrnuto“. Nadalje novinarka Edina Šečerović objašnjava načine na koje su novinari i novinarke dolazile do informacija tvrdeći da su „glasnogovornici zdravstvenih institucija bili zaduženi za potvrde

informacija. Zaista je u početku svima bilo haotično, tako da razumijem izazove kroz koje smo mi novinari prolazili, a to su najnovije informacije. Naprosto, osjećamo odgovornost prema građanima, zbog njih postojimo kao struka. Zato nam izazovi nisu bili i prepreka. Ponosna sam na sve kolege, zaista smo se maksimalno trudili biti aktuelni, kako bi građani ove zemlje mogli znati koje su to nove mjere, kako da se zaštite, za koje aktivnosti će potencijalno biti kažnjeni“.

Novinarka Sanela Dujković kaže kako je podatke preuzimala sa web stranica nadležnih institucija i zavoda, ali da je u početku pandemije do informacija dolazila kontaktiranjem portparola institucija. „Podatke smo skupljali mukotrpno, tako što smo morali zvati više brojeva, čak i bolnice pojedinačno da bismo došli do brojeva. Vremenom se to popravilo, ali nikada onako kako bi trebalo. Poređenja radi, podatke za neke druge države smo imali uredno u našem sistemu, čak u isto vrijeme svaki dan, dok smo u našoj državi svaki dan iznova prolazili velike napore da bismo izvijestili o običnim brojevima za prethodni dan“, pojašnjava u intervju za potrebe ovog rada glavni urednik Klixa Semir Hambo. “Jako često smo bili u situaciji da moramo manuelno kontaktirati svaki ZZJZ u svakom od kantona u Federacije Bosne i Hercegovine, potom Institut za javno zdravlje Republike Srpske i Odjel za zdravstvo Brčko distrikta. Manuelno smo sve te brojke i sabirali. Lapsusi iz tih institucija uslovljavali su nerijetko i raznolikost u pojedinim bilansima od medija do medija koji su uglavnom bili primorani raditi na sličan način. Različite brojke u eteru vremenom su počele stvarati frustraciju kod gledatelja i pogodovati različitim teorijama bez uporišta. Ipak, kako je vrijeme odmicalo i sistem se, istini za volju, uhodao, pa smo na vladinim stranicama dobijali ažurirane zbirne podatke“, rekao je novinar TV Nova BH Tahir Žustra.

Navedeno potvrđuju i dobiveni podaci putem ankete jer 77.3% ispitanih navodi da je nailazilo na različite informacije o broju novozaraženih, izliječenih i preminulih u Bosni i Hercegovini, a to je prezentirano u narednoj ilustraciji.

Ilustracija 7 U toku pandemije COVID-19 nailazio/la sam na različite informacije o broju novozaraženih, izliječenih i preminulih u Bosni i Hercegovini (N=282)

Neusklađene, a samim tim i nepouzdana informacije o broju zaraženih, preminulih i izliječenih od COVID-19 stvarale su pogodno tlo za razne dezinformacije i različite interpretacije. Raštrkane informacije uticale su zbunjujuće na javnost, a pojedini politički akteri su podatke interpretirali na svoj način. Tako je tadašnja zastupnica u Skupštini kantona Sarajevo Bilsena Šahman 25. avgusta 2020. godine izjavila kako je Bosna i Hercegovina prva u regiji po broju smrtnih slučajeva što nije bila istinita tvrdnja (Raskrinkavanje, 2020). Netačne informacije o korona bilansu neki komunikatori su prenosili vjerovatno s namjerom da dovedu u zabludu javnost, ali medijski profesionalci su pogrešne podatke često imali zbog izostanka institucionalnih informacija. U avgustu 2020. godine Ministarstvo civilnih poslova je već objavljivalo podatke, ali oni nisu bili usklađeni sa podacima do kojih su dolazili mediji. Tako su se podaci o broju novozaraženih ili preminulih znatno razlikovali. U uporednim podacima portala Klix i Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine vidimo da se broj preminulih za prvih pet mjeseci pandemije u Bosni i Hercegovini razlikuje za čak 11 osoba. „Najposjećeniji informativni portal u BiH Klix.ba je građanima čest izvor informacija. Zbunjenost se javlja ukoliko posjetimo web stranice Ministarstva civilnih poslova BiH i portala Klix.ba. U ponedjeljak 10. avgusta 2020. godine u 10:35h na portalu Klix.ba bilo je:

- 14.311 ukupno zaraženih
- 7.798 izliječenih
- 405 smrtnih slučajeva

S druge strane, na web stranici Ministarstva civilnih poslova BiH u isto vrijeme stajalo je:

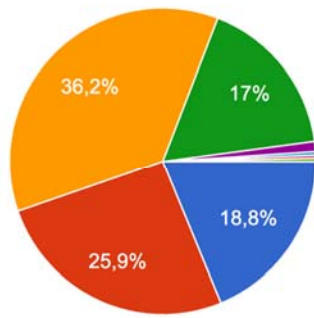
- 13.687 zaraženih
- 7.373 oporavljenih

- 394 umrlih“ (Tomić, 2020.)

Novinar Tahir Žužtra smatra da su uzroci medijske neusklađenosti o korona bilansu višeslojni, ali da se neki od njih odnose na želju pojedinih online medija za profitom. „Covid-19 je iznenadio cijeli svijet. Niko na globalnom nivou nije mogao tada znati koje su posljedice potencijalne zaraze, koliko je virus smrtonosan. Sama činjenica da je virus zaledio cijeli svijet, obustavio sva kretanja, zatvorio sve prodavnice, željeznice, aerodrome, granice, donijela je mnogo opreza kod ljekara i medicinara, pa tako lančano i svih drugih profesija koje su bile u službi građana, uključujući i novinare. Bilo je potrebno vidjeti na djelu šta virus čini jednom organizmu, kako se ponaša, kakve posljedice ostavlja, da bi se uopće formirala prava slika, pa samim tim i informacija. Praktično, trebalo je vrijeme da se „upoznamo“ s virusom, prihvatimo „novo normalno“ u smislu zabrana kretanja, kako bismo mogli imati jedinstvene informacije“, odgovor je novinarka Edine Šečerović na pitanje o uzrocima medijske neusklađenosti. Novinar Semir Hambo smatra da je ključni problem decentralizovanost zdravstvenog sistema. „Uzrok je upravo nepostojanje sistema, svaki medij se snalazio na svoj način. Ako tome dodamo da su mnogi mediji preuranjeno trčali da objave brojeve, bez prethodne provjere, onda se došlo do toga da imamo različite podatke. Ključni problem je taj što na državnom nivou nije bilo informacija u real-timeu. Sve informacije su prikupljali niži nivoi, da bi tek naknadno Ministarstvo civilnih poslova objavljivalo određene informacije. Decentralizovan sistem je bio ključni problem, ne samo kod korona brojeva, već i kada su na red dođe vakcine“, rekao je Hambo. „Razlozi su mogli biti da su institucije znale izlaziti sa različitim podacima, ovisno o kantonima ili domovina zdravlja koji im jesu ili nisu dostavljali podatke. Neki mediji su sami sabirali informacije iz kantona na početku i to je bio bespotreban posao za urednike vijesti, dnevnika i reportere, i očigledno je doveo i do dezinformacija, bar u nekom dijelu“, odgovor je novinarka Sanele Dujković.

Na osnovu dobijenih podataka iz anketnog istraživanja možemo zaključiti da je način izvještavanja u toku pandemije COVID-19 značajno uticao na povjerenje u medije jer 44.7% ispitanih slaže se ili se u potpunosti slaže sa stavom da je tokom pandemije COVID-19 opalo povjerenje u medije.

Ilustracija 8 Tokom pandemije COVID-19 opalo je moje povjerenje u medije? (N=282)

- U potpunosti se slažem
- Slažem se
- Niti se slažem, niti ne slažem
- Ne slažem se
- U potpunosti se ne slažem
- povjerenje u medije je, u mom slučaju, značajno narušeno devedesetih.
- shvatio7shvatila da su bh. mainstream mediji nesposobni da se bave ovakvi...
- Ne slazem se, jer im nisam vjerovala...

Empirijski dio – analiza sadržaja

Dobar dio empirijskih nalaza do kojih smo došli predstavili smo u prethodnom poglavlju da bismo dodatno pojasnili kako su komunicirale institucije u periodu kada je informacija o zaraženim virusom COVID-19 bila izuzetno značajna za javnost i medijsku zajednicu. U analizi sadržaja ćemo provjeriti navode iz postavljenih hipoteza, ali i provjeriti da li je neusaglašenost medijskih izvještaja bila vidljiva, te koliko su medijske kuće posvetile vremena temi koronavirusa.

U posmatranom periodu analizirali smo dnevne tri TV stanice: Radio Televiziju Republike Srpske (RTRS), Radioteleviziju Bosne i Hercegovine (BHRT) i N1. RTRS je medijski javni servis u entitetu Republika Srpska i oni su često medij koji ima najviše institucionalnih informacija i sagovornika koji predstavljaju institucije i spadaju u red najgledanijih televizija, stoga nam je izvještavanje ove medijske kuće vrlo značajno. BHRT je medij sa najvećom dopisničkom mrežom u Bosni i Hercegovini, pokrivaju najviše tema i lokalnih zajednica pa je njihov pristup temama o COVID-19 značajan za naš rad. Televizija N1 je vodeća kablovska TV kuća koja je često propitivala rad javnih funkcionera i javnih ustanova, pa je i njihov program zanimljiv za našu analizu. Kada su u pitanju online mediji odlučili smo se za analizu sadržaja dva najčitanija portala u dva entiteta: Klix (Federacija Bosne i Hercegovine) i Nezavisne (Republika Srpska), ali i portal Avaza budući da spada u red najčitanijih portala, a ujedno je i portal štampanog medija Dnevni avaz.

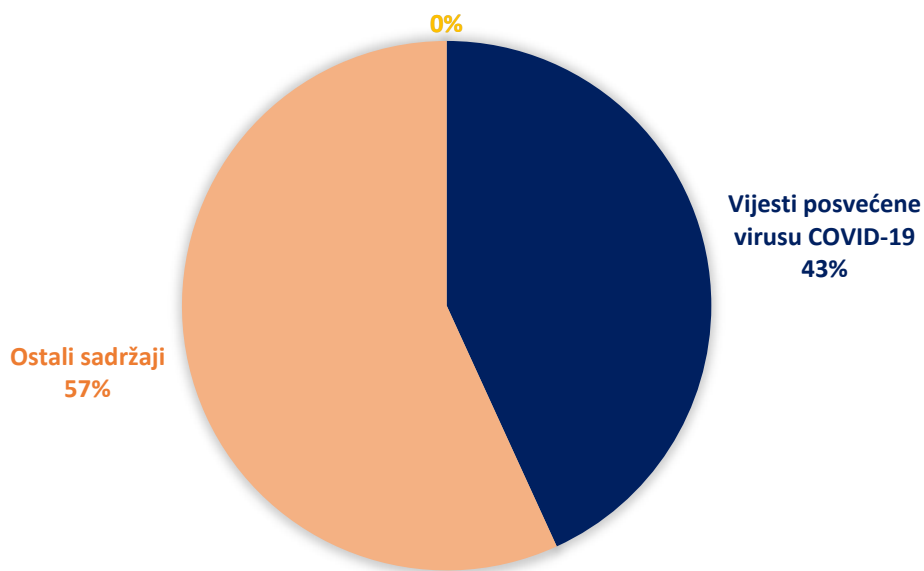
Analiza sadržaja TV Dnevnika

RTRS 5. i 6. mart 2020.

Prvi slučaj inficirane osobe virusom COVID-19 u Bosni i Hercegovini zabilježen je 5. marta. Tog dana Javni servis Republike Srpske prvih 17 minuta posvetio je novom virusu. COVID-19 je i narednog dana imao primat u Dnevniku. Izvještavano je o prvom zabilježenom slučaju, o detaljima ulaska virusa, pojedinostima o osobi kod koje je registrovan prvi slučaj infekcije, uz izvještaj o kontaktima prvozaraženog. RTRS je izvještavala i o zdravstvenom stanju učenika u osnovnoj školi u koju je išao drugozaraženi, inače sin prvozaraženog građanina. Dat je i medijski prostor zdravstvenim i izvršnim vlastima koje su umirivale javnost, uz navode da je entitet Republika Srpska spreman za virus te da su smještajni kapaciteti u Univerzitetsko-kliničkom

centru Republike Srpske dovoljni. Gosti Dnevnika bili su entitetski ministar zdravlja i socijalne zaštite Alen Šeranić te gradonačelnik Banjaluke Igor Radojičić.

Ilustracija 9 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom marta 2020.

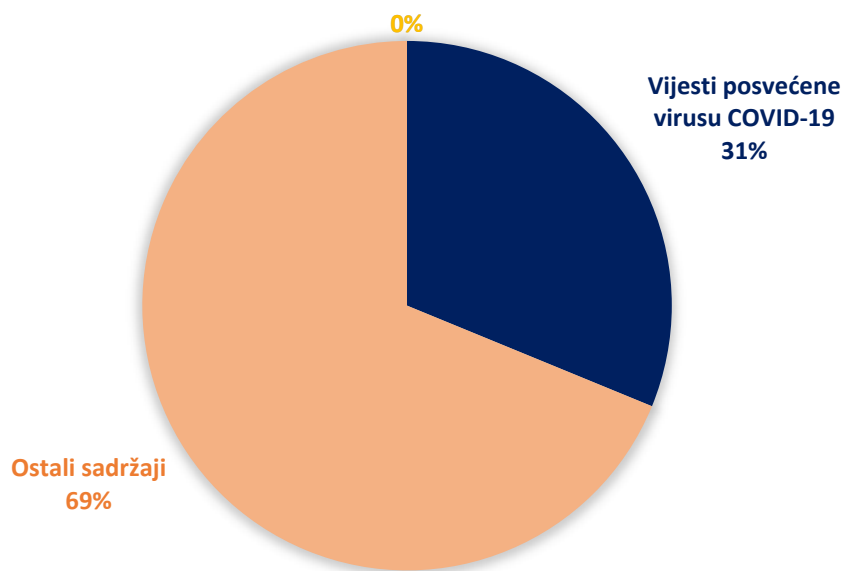

BHRT 5. i 6. mart 2020.

Javni radiotelevizijski servis Bosne i Hercegovine početkom marta izvještavao je o prvom slučaju infekcije virusom COVID-19, uz prenošenje izjava nadležnih institucija da nema mjesta za paniku, ali da ima za oprez. Vijesti o koronavirusu su osim voditelja dnevnika prezentovali reporteri na terenu, dajući informacije o tome da je nastava u školama obustavljena, te instrukcije za građane kako da se ponašaju i koje su njihove obaveze, ukoliko su testirani, prema javnom zdravlju stanovništva. Više od prvih 20 minuta dnevnika posvećeno je COVID-19, a novinari su izvještavali i o mjerama zaštite, prevenciji i preporukama Svjetske zdravstvene organizacije. Dat je medijski prostor i epidemiolozima koji su govorili o najbitnijim aspektima virusa i činjenicama koje su to tada bile poznate. 6. marta BHRT je izvještavala o trećem slučaju infekcije, iznoseći detalje o mjestu stanovanja novooboljelog, detaljima klastera kojem pripada. BHRT je prenijela i izjave predstavnika zdravstvene i izvršne vlasti koji su rekli da sistem ima dovoljno kapaciteta da odgovori na problem, da ima dovoljno testova. Uključenjem reportera uživo u program iz

Beograda prezentovana je i epidemiološka slika u Srbiji, a izvještavano je i o situaciji u Evropi i svijetu, ali i stavovima Evropske unije.

Ilustracija 10 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom marta 2020.

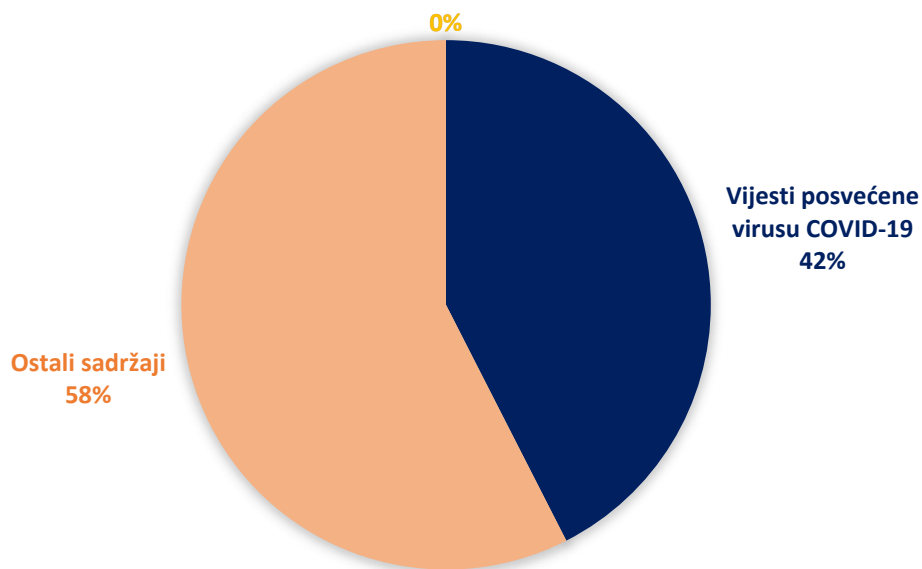

N1 5. i 6. mart 2020.

Značajan dio sadržaja Dnevnika televizije N1 u 19:00 bio je posvećen virusu Covid-19, izvještavano je o učenicima osnovne škole koju je pohađao prvi zaraženi učenik u Bosni i Hercegovini, prezentovani su rezultati testiranja koji su pokazali da su ostali učenici negativni. Reporterji su javljanjima u program prezentovali preporuke nadležnih, izvještavali o zdravstvenom stanju prvozaraženog, a puštene su i izjave ministra zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske Alena Šeranića te ministrice prosvjete i kulture Natalije Trivić. N1 je jedna od rijetkih televizija koja je od samog početka pandemije izvještavala i o propustima vlasti, problemima te upozoravala na mnoge nestašice, poput nestašice zaštitnih maski. Reporter koji se javljao iz Sarajeva je saopštio da u Federaciji još nema zaraženih, uz nabrojanje gradova u kojima se vrši nadzor nad nekim građanima koji imaju simptome, a iz dnevnika smo saznali i da je Svjetska zdravstvena organizacija poslala stručnjake u Bosnu i Hercegovinu. Epidemiolog je u izjavi rekao kako se virus širi, ali da je on uglavnom bezopasan. 6. marta N1 je objavio da je u svijetu 100.000 zaraženih, te da postoje zemlje koje su odlično odgovorile na pandemiju.

Prenesene su izjave predstavnika kliničkih centara širom države koji su govorili o tome da preuzimaju sve mjere predostrožnosti, da su osigurane i spremne prostorije za karantin. Građanima su predstavljeni i hitni brojevi na koje se mogu javiti u slučajevima kada im je potrebna hitna reakcija, savjet ili informacija o virusu, a o virusu se izvještavalo uz izjave relevantnih institucija. Savjeti građanima su, također, našli svoje mjesto u programu televizije N1. U analiziranim dnevnicima dati su savjeti za građane na koje se apelovalo da bolesni ne idu u domove zdravlja, a u dnevniku je najavljen i početak otkazivanja javnih okupljanja i javnih događaja.

Ilustracija 11 Sadržaj Dnevnika N1 početkom marta 2020.

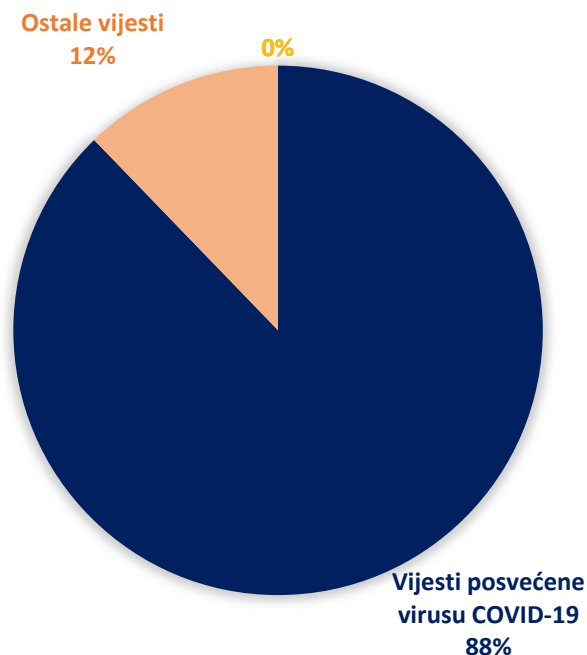
RTRS. 5. i 6. april 2020.

U drugom mjesecu pandemije COVID-19 broj vijesti koje je RTRS objavljivala u vezi sa, tada novim i neistraženim, virusom je značajno porastao. 5. i 6. aprila 2020. u oba TV Dnevnika sve vijesti u najavi odnosile su se na COVID-19. Skoro sve vijesti u Dnevniku RTRS-e u prvim danima aprila odnosile su se na COVID-19. Praksa koja je uspostavljena je da se prvo izvještava o bilansu stanja: broju umrlih, broju zaraženih, broju oporavljenih i broju testiranih. RTRS je detaljno izvještavala o situaciji u vezi sa pandemijom. Osim informacija koje se odnose na samo širenje virusa i njegove posljedice, entitetski RTV servis je značajne minute posvetio je

hvalospijevima vlasti, pa se tako u dva Dnevnika moglo čuti kako su uslovi u karantinima širom bh. entiteta Republika Srpska odlični, kako su vlasti odlično odreagovale u novonastaloj krizi, da je Vlada Republike Srpske među prvima dala pomoć privredi i privrednicima. RTRS je bez kritičkog uklona izvještavala o namjeri Vlade da kažnjava osobe zbog širenja panike, a što je trebalo da bude zakon kojim bi se disciplinovali mediji koji ukazuju na propuste vlasti i preispituju opravdanost pojedinih odluka vlasti. RTRS je, također, izvještavala i o represivnim mjerama zauzimajući stranu vlasti koje su zabranjivale kretanje. Odluke se nisu problematizovale, a na kraju se ispostavilo da su te odluke bile neustavne. (RTVBN, 2021)

Entitetski emiter je u aprilu 2020. objavio i TV priloge o uslovima rada na građevinama, procesu prilagodbe rada pod maskama, radu poljoprivrednika, ali i o pokretanju proizvodnje dezinfekcionih sredstava. Politizacija novonastale situacije prenijela se i na javni servis koji je odluke Vlade Federacije Bosne i Hercegovine iskoristio za priču o diskriminaciji Srba u Federaciji jer predviđena pomoć nije namijenjena za sve opštine u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, među kojima su i opštine sa većinski srpskim stanovništvom.

Ilustracija 12 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom aprila 2020.

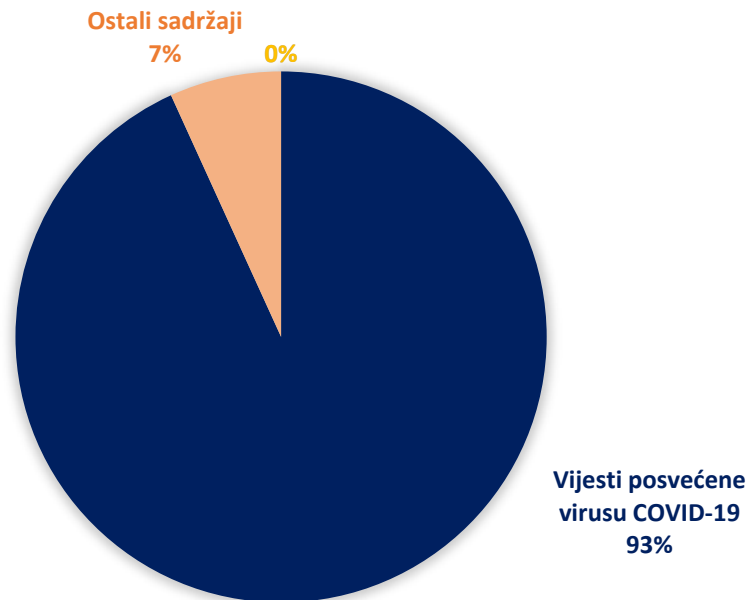
BHRT 5. i 6. april 2020.

Krovni javni RTV emiter u Bosni i Hercegovini, Televizija Bosne i Hercegovine (BHT1) većinu sadržaja TV Dnevnika u drugom mjesecu pandemije posvetila je virusu COVID-19. Sve vijesti u najavi Dnevnika u posmatranom period bile su posvećene virusu COVID-19. BHRT je najveću pažnju posvetila izvještajima o bilansu stanja, a sve su najčešće prezentovali reporter i reporterke sa terene iz nekoliko bh. gradova. BHRT je izvještavala i o novim klasterima, broju osoba koje su kršile mjere izolacije te represivne mjere. Krovni javni emiter je kritički izvještavao i o tretmanu pacijenata od javnih zdravstvenih vlasti, uz navođenje izjava porodice preminulih osoba koje na vrijeme nisu dobile adekvatnu zdravstvenu zaštitu.

Neuspjelu i poništenu odluku Vlade Federacije o dodjeli novčane pomoći, za razliku od RTRS-e koji ju je sveo na pitanje etničke netrepeljivosti, BHRT je odradila profesionalno. Kritičkim osvrtom uz relevantne sagovornika BHRT je obrazložila da Vlada FBiH nije ispoštovala nijedan od četiri kriterija za dodjelu novčanih sredstava nižim nivoima vlasti. BHRT je navela i da su za opštine sa 5.000 stanovnika (Kupres) planirana sredstva u iznosu od 700.000 KM, dok za mnogo veće gradove poput Tuzle i Zenice nisu planirana sredstva.

Zaključak Vlade bh. entiteta Republika Srpska da se zaposleni u javnom sektoru, izuzev uposlenici u zdravstvenom sektoru, odreknu dijela primanja, a namijenjenih za Fond solidarnosti, te anketiranje rukovodilaca koliki procenat zaposleni žele izdvojiti za te namjere izazvao je oprečne reakcije, o čemu je BHRT izvještavala. Naveli su stavove Transparency International i Sindikata uprave Republike Srpske koji misle da je ta mjera sredstvo pritiska.

Ilustracija 13 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom aprila 2020.

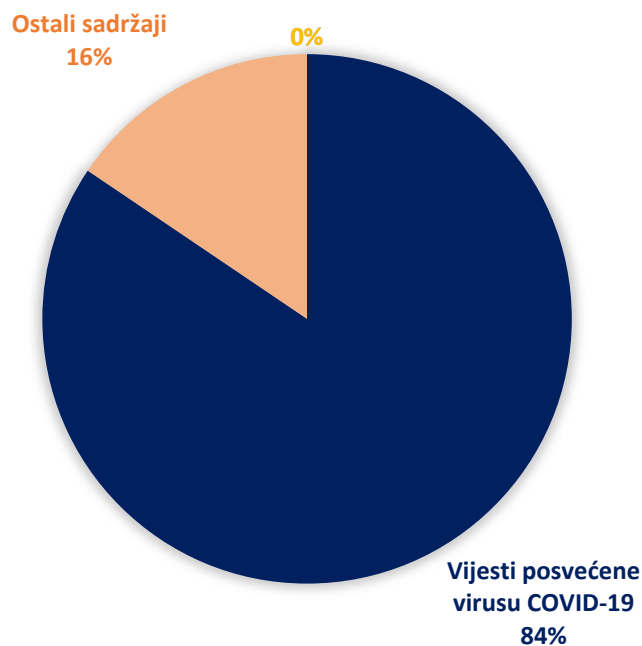

N1 5. i 6. april 2020.

Prve minute TV Dnevnika N1 je početkom aprila (5. i 6. april) posvetio izvještaju o broju preminulih, novooboljelim, broju do sada oboljelih pacijenata i izliječenih. Dok je BHRT objavila da je do 5. aprila 2020. broj oporavljenih pacijenata 31, N1 je objavio da je broj izliječenih za jedan manje – 30. N1 je objavio da je do tada zaraženih 652, dok je BHRT objavila da se radio o više od 650 oboljelih. To je jedan od prvih primjera neusaglašenih informacija, odnosno prvih primjera neusaglašenog medijskog izvještavanja. Dan kasnije 6. aprila N1 je objavio da je tog dana u Bosni i Hercegovini preminulo pet osoba, dok je BHRT objavila da je u istom periodu preminulo šest osoba. Za razliku od entitetskog javnog servisa koji je hvalio vlasti i o uslovima u karantinima govorio kroz prizmu izjava vlasti i institucija, N1 je došao do ljudi unutar prostorija karantina, intervjuisao ih i objavio njihove izjave u kojima govore o lošim uslovima u karantinu i o neadekvatnom medicinskom tretmanu. I N1 je problematizovao način raspodjele sredstava Vlade Federacije Bosne i Hercegovine koja je na kraju odlučila novac preusmjeriti na kupovinu medicinske opreme. Novinarka ove televizije Nataša Tadić je tematizovala i problem sa kojima se suočavaju starije osobe koje žive same, a imaju zabranu kretanja. N1 je diskretno akcentirala da tamo gdje su zakazale institucije, odlično su reagovali

volonteri. N1 je problematizovao i Uredbu sa zakonskom snagom koju je donijela tadašnja predsjednica entiteta Republika Srpska Željka Cvijanović o zabrani i kažnjavanju širenja lažnih vijesti i dizanja panike.

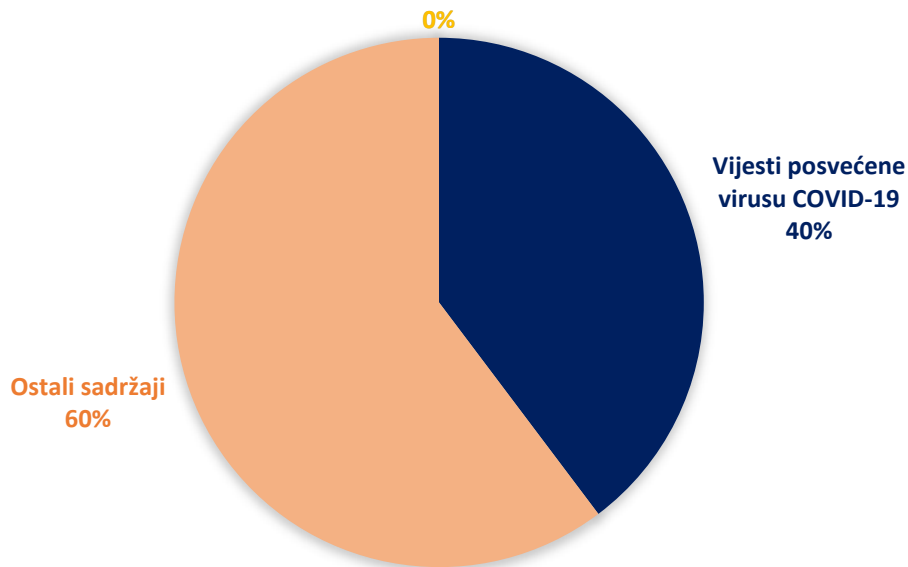
Ilustracija 14 Sadržaj Dnevnika N1 početkom aprila 2020.

RTRS 5. i 6. jul 2020.

Ljeto 2020. proteklo je u znaku virusa COVID-19, a to se odrazilo i na medije, ali u relaksiranijem tonu. U julu prva vijest u Dnevniku RTRS-e, za razliku od izdanja u martu i aprilu, nije se odnosila na COVID-19. Iako je broj zaraženih u julu bio veći nego u martu, vijesti o koronavirusu pojavile su se tek u 7. minuti Dnevnika emitovanog 5. jula, nakon priloga i niza izjava i reakcija o godišnjici ubistva srpskih civila na teritoriji opštine Bratunac. Dan kasnije prva vijest u Dnevniku odnosila se na broj novozaraženih, iako je bio 50% manji u odnosu na dan kada se COVID-19 našao tek u 7. minuti Dnevnika. RTRS je osim informacija o broju novozaraženih ponovo pozitivno izvještavala o ekonomskim mjerama Vlade entiteta Republika Srpska, a osim vijesti iz BiH, RTRS je objavila i priloge sa detaljnim stanjem u vezi sa COVID-19 u Srbiji i Hrvatskoj.

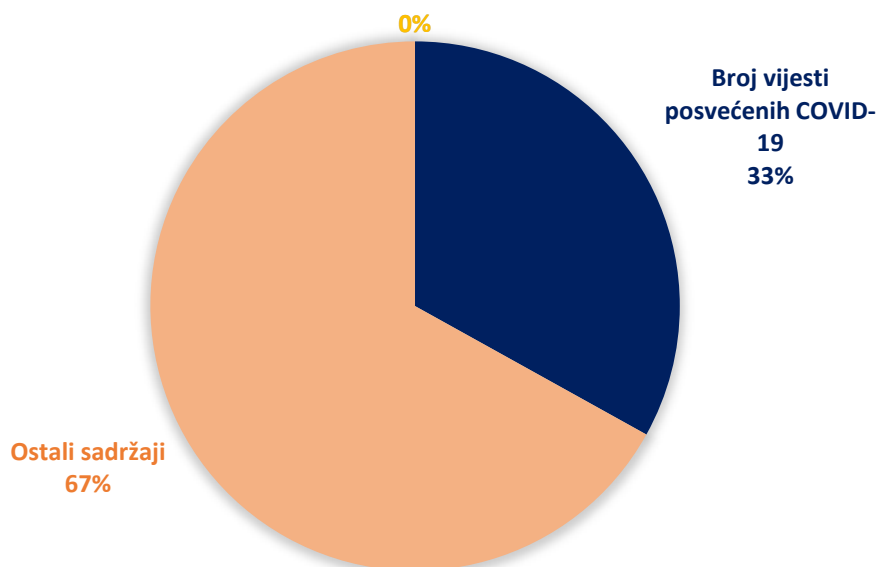
Ilustracija 15 Sadržaj Dnevnika RTRS-e početkom jula 2020.

BHRT 5. i 6. jul 2020.

Situacija u vezi sa pandemijom COVID-19 je u julu 2020. bila mnogo komplikovanija nego u martu 2020, ali se smanjio fokus javnosti i medija sa ove teme. BHRT je, kao i ostali mediji, drastično smanjila broj vijesti u odnosu na onaj koji je objavljivao početkom pandemije, a BHRT je prestala da objavljuje preporuke za sprečavanje širenja virusa na samom početku Dnevnika. Javni RTV servis Bosne i Hercegovine je nastavio sa izvještavanjem o novozaraženim i preminulim, apelovao na nošenje maski, ali je značajan udio sadržaja TV Dnevnika posvetio i ostalim temama poput izbora u susjednoj Republici Hrvatskoj. Uređivačka politika se promijenila i u odnosu na broj reportera koji su izvještavali sa terena o najnovijim informacijama o samom virusu.

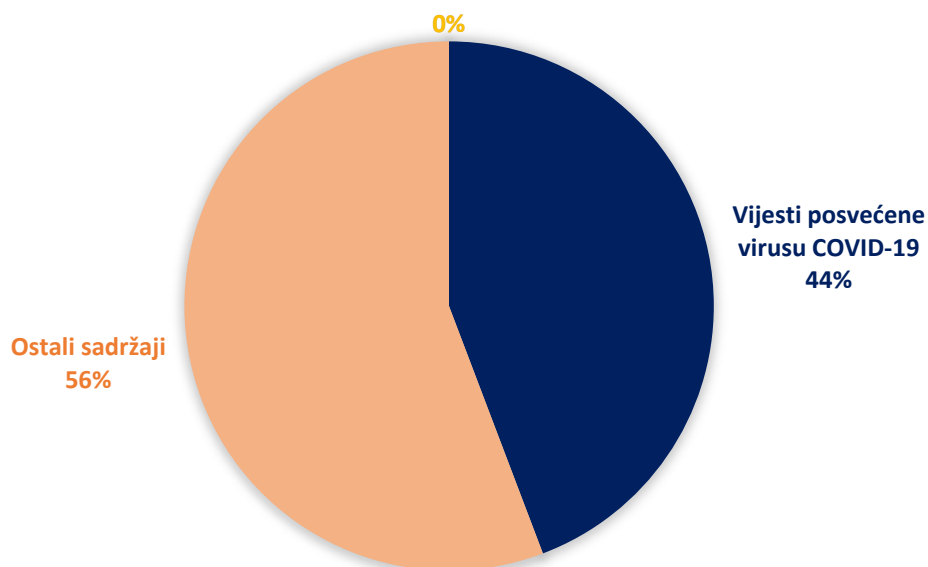
Ilustracija 16 Sadržaj Dnevnika BHRT-e početkom jula 2020.

N1 5. i 6. juli 2020.

Urednička odluka N1 bila je da 5.7.2020. vijesti o broju preminulih i novozaraženih bude objavljena tek u 17. minuti, a razlog su parlamentarni izbori u Hrvatskoj. U julskim izdanjima Dnevnika N1 je nastavio izvještavati o broju novozaraženih, ali je dodatni prostor dao i drugim temama poput mjera u ugostiteljskim objektima, zaštitnim mjerama građana, te o opremljenosti zdravstvenih ustanova. Novinari ovog medija izvještavali su i o potrebi prestanka politizacije pandemije i neophodnom povećanju poštivanja medicinske struke. Poseban dio u Dnevniku bio je rezervisan i za COVID-19 informacije iz zemalja regiona. Iako je, poput ostalih medija, N1 smanjila broj objava o virusu COVID-19, u odnosu na ostale posmatrane televizije posvetila je više vremena vijestima o koronavirusu. Zanimljivo je kako se u pojedinim izdanjima dnevnika pominje broj preminulih u posljednja 24h, a u nekima ne.

Ilustracija 17 Sadržaj Dnevnika N1 početkom jula 2020.

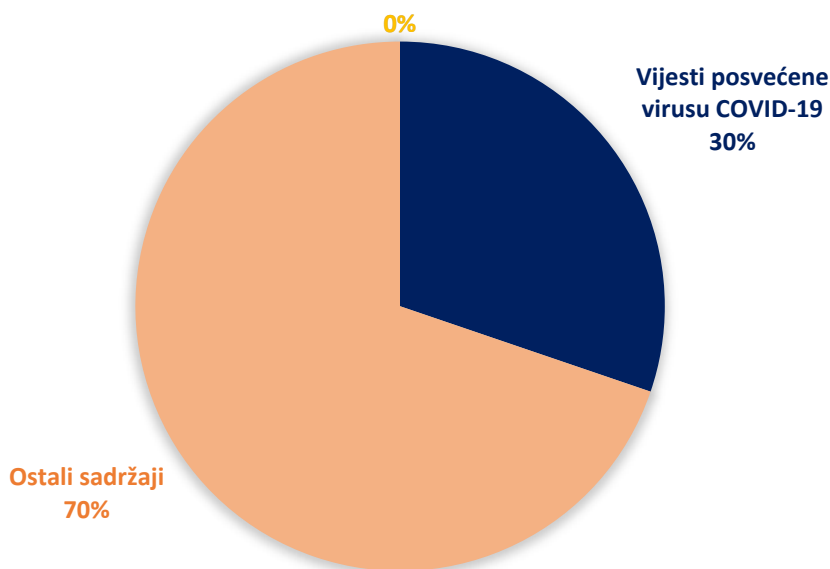

RTRS, BHRT i N1 5. i 6. septembar 2020.

RTRS je početkom septembra 2020. o virusu COVID-19 izvještavala minimalno, uglavnom prenoseći osnovne informacije o korona bilansu. RTRS se u dva posmatrana dana u septembru nije tematski bavila virusom, posljedicama, prevencijom ili drugim aspektima virusa. Nešto više vremena, mada i dalje mnogo manje nego u prva dva mjeseca pandemije, virusu COVID-19 posvetila je BHRT koja je 5. septembra emitovala i prilog o nabavci vakcina, okvirnom planu vakcinisanja, ali i procjenama vlasti entiteta Republike Srpske. Krovni javni emiter je izvještavao i o teškim uslovima u kojima rade medicinski radnici, te problemima s kojima se suočavaju. Zbog niza aktuelnih tema poput izbora u susjednoj Crnoj Gori i predizborne kampanje vijesti o COVID-19 u program N1 5.9. pojavile su se tek u 21. minuti Dnevnika i to kroz kritički pregled ekonomskih posljedica pandemije. Mjesecima ranije korona bilans u program ove televizije objavljivan je na samom početku, dok je u septembru 2020. objavljivan tek pred kraj Dnevnika. I narednog dana (6. septembra) N1 je odlučio da vijesti o koronavirusu objavi tek u drugom dijelu

Dnevnika. Osim informacija i broju novozaraženih i preminulih N1 je tematizovala i probleme sa kojima se suočavaju onkološki pacijenti i zdravstveni radnici usljed pandemije. Upozoreno je i da komplikovani zdravstveni sistem ugrožava ljudske živote, a fokus je stavljen na Unsko-sanski kanton. Evidentno je kako je virus COVID-19 pola godine nakon prvog zabilježenog slučaja na teritoriji Bosne i Hercegovine polako počeo da nestaje iz bosanskohercegovačkih medija.

Ilustracija 18 Sadržaj dnevnika RTRS-e, BHRT-e i N1 početkom septembra 2020.

Analiza sadržaja online medija

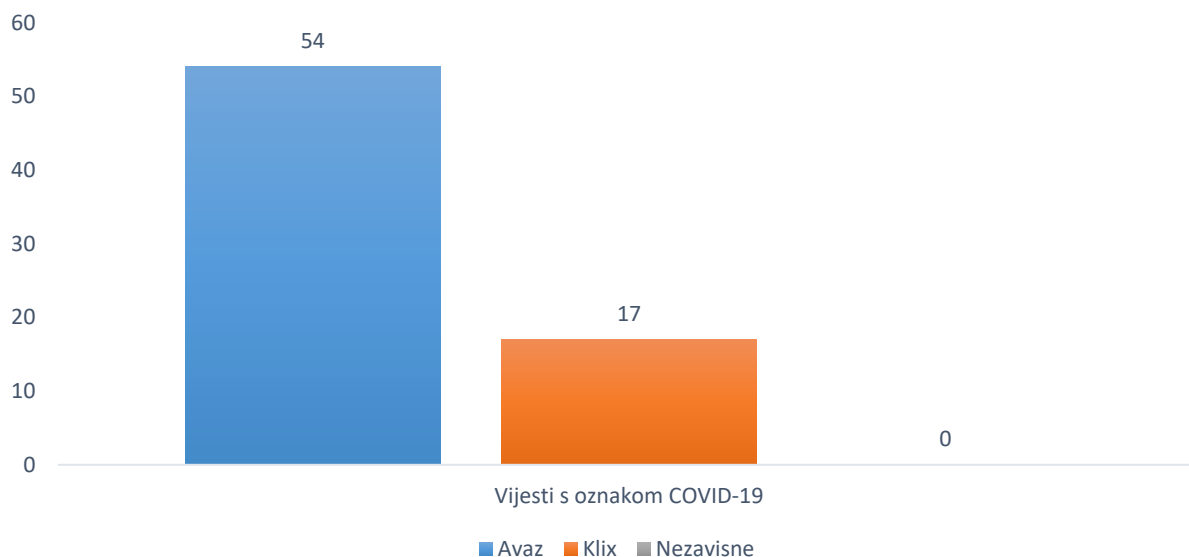
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini 5. i 6. mart 2020.

Za potrebe ovog istraživanja analizirali smo broj medijskih sadržaja, kvalitet informacija i usaglašenost informacija tri online medija: Avaz i Klix (najčitaniji u Federaciji Bosne i Hercegovine) i Nezavisne.com (najčitaniji portal u Republici Srpskoj). Portal Avaz je u prvim danima pojave virusa u Bosni i Hercegovini objavio ukupno 54 vijesti. Vijesti su u prvim danima marta 2023. uglavnom bile kratke, informativne, o detaljima ulaska virusa u Bosnu i Hercegovinu, te nekoliko vijesti iz regije i svijeta. Avaz je 5. marta objavio 36 vijesti pod oznakom COVID-19, dok je narednog dana objavljeno duplo manje vijesti pod istom oznakom. U početnoj fazi pandemije skoro 50% vijesti su se odnosile na događaje u svijetu i regiji, a u vezi

sa virusom. 6. marta Avaz je, osim uglavnom informativnih, objavio i jednu edukativnu vijest o tome šta je do sada poznato o virusu.

Najčitaniji portal u BiH Klix.ba u istom periodu objavio je znatno manje vijesti sa oznakom COVID-19 u istom periodu. Novinari i urednici ovog portala osim osnovnih informacija o zaraženima u Bosni i Hercegovini u prvim danima pandemije javnost su informisali o do sada poznatim informacijama o COVID-19, provjerili su kako se zdravstveni radnici u Kantonu Sarajevo pripremaju za suočavanje s virusom. Osim vijesti iz svijeta Klix je izvještavao i propitivao odluke vlasti, stvarajući pritisak da državna vlada donese adekvatne mjere u borbi protiv virusa. U prvim danima marta 2020. portal Nezavisnih nije kreirao oznaku virus korona.

Ilustracija 19 Broj medijskih sadržaja mart 2020.

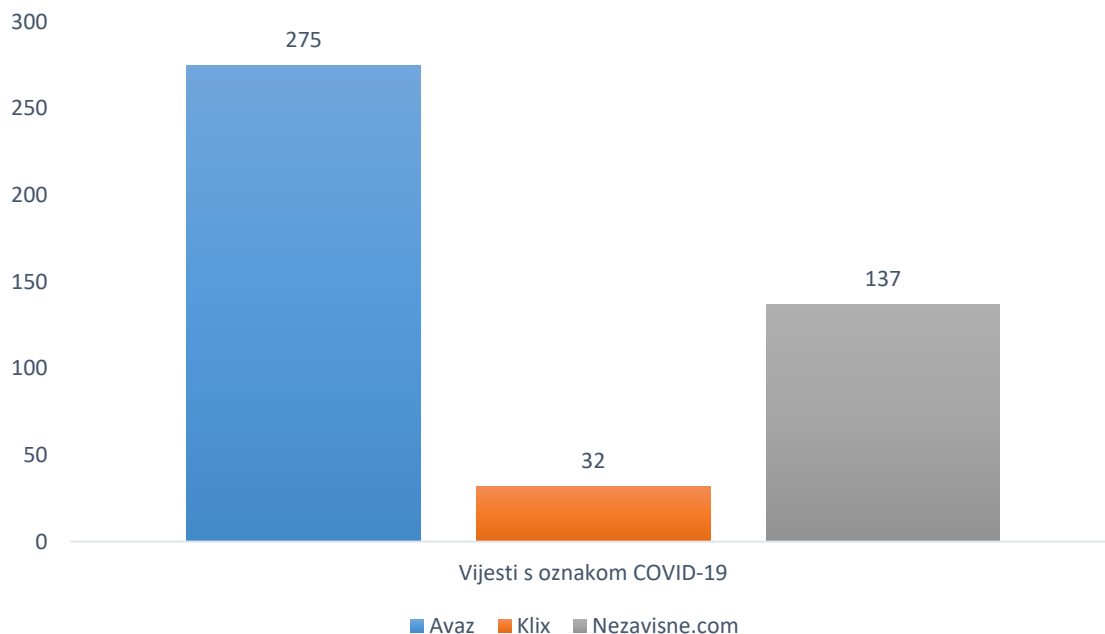
Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini 5. i 6. april 2020.

Avaz je u aprilu 2020. dao mnogo više prostora sadržajima o virusu, a osim izvještaja o bilansu stanja ovaj medij je objavljivao i edukativne tekstove, tekstove koje raskrinkavaju teorije zavjere te vijesti o posljedicama virusa na sport, kulturu, ekonomiju. Zadržan je i trend izvještavanja o situaciji u zemljama regije, ali i u Evropi i svijetu. Polako se u medijima počinje pominjati i izrada vakcine.

Klix je i u aprilu nastavio sa umjerenim objavama o koronavirusu, uglavnom izvještavajući o preporukama zdravstvenih vlasti, primjerima zemalja u svijetu koje su se uspješno organizovale i

pronašle najbolji odgovor na pandemiju poput Tajvana. Klix je objavio i hronologiju virusa u Bosni i Hercegovini u prvih 30 dana. Izvještavano je i o poništavanju odluke Vlade Federacije o dodjeli novčane pomoći lokalnim zajednicama, odnosno kantonima. U aprilu 2020. Nezavisne.com su u posmatranom periodu objavile ukupno 137 vijesti. Fokus je bio na dnevnom bilansu novozaraženih, ali i o potezima vlasti. Nezavisne su izvjestile da su uslovi karantina na zadovoljavajućem nivou, dok su rijetki mediji pisali o lošim i nedostatnim uslovima. U sadržaju ovog medija pronalazimo i prenošenje izjava nadležnih političara o tome kako je smanjen udar pandemije i smanjen pritisak na zdravstvene institucije.

Ilustracija 20 Broj medijskih sadržaja april 2020.

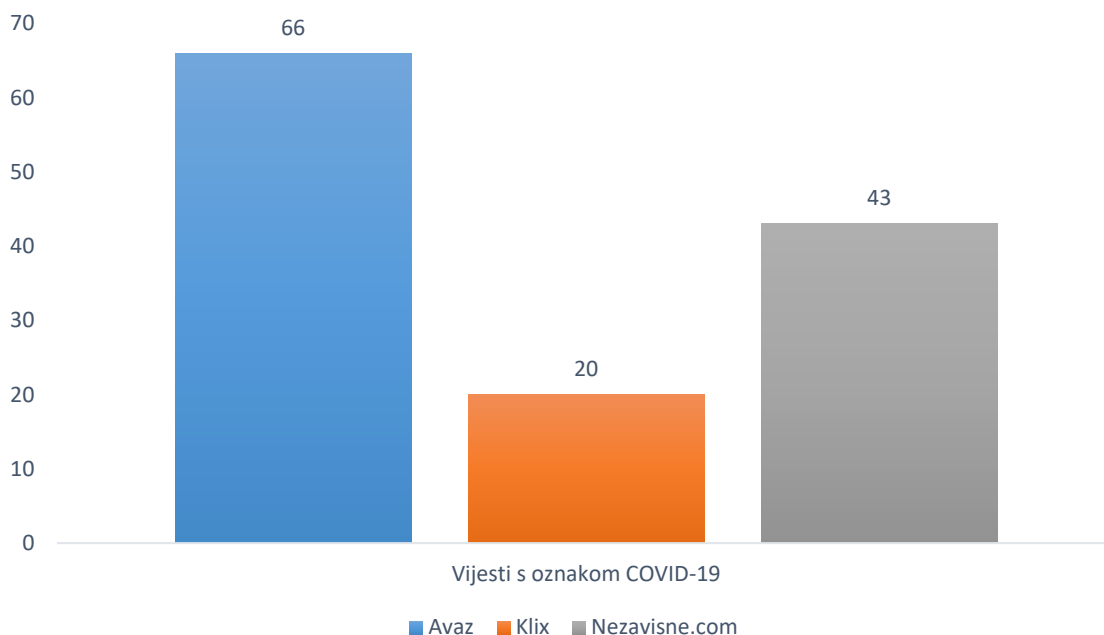

Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini 5. i 6. jul 2020.

U prvim danima jula 2020. Avaz je drastično smanjio broj objava koje sadrže oznaku Covid-19, a vijesti o ovoj temi su sada postale raznovrsnije. Tako se o COVID-19 izvještava na način prezentovanja epidemiološkog bilansa, ali su svoje mjesto našle i vijesti koje se tiču održavanja izbora u Hrvatskoj u pandemijskim uslovima, mogućnosti održavanja koncerata, fokus je bilo i stanje u Novom Pazaru. Avaz je u julu pisao i o masovnim otkazima u Bosni i Hercegovini te na globalnom nivou, a koji su u vezi sa pandemijom. Ovaj medij izvještavao je i o najavljenom pooštavanju mjera te ponovnom uvođenju policijskog časa. Nezavisne.com su u posmatranim

danima u julu 2020. objavile ukupno 43 vijesti, od kojih 30 iz svijeta. Osim vijesti o bilansu stanja, Nezavisne su izvještavale i o naporima naučnika da dođu do novih saznanja o virusu, pa su tako pisali o tvrdnjama naučnika kako se virus prenosi vazduhom, te o novim simptomima novozaraženih.

Ilustracija 21 Broj medijskih sadržaja jul 2020.

Sadržaji online medija u Bosni i Hercegovini, 5. i 6. septembar 2020.

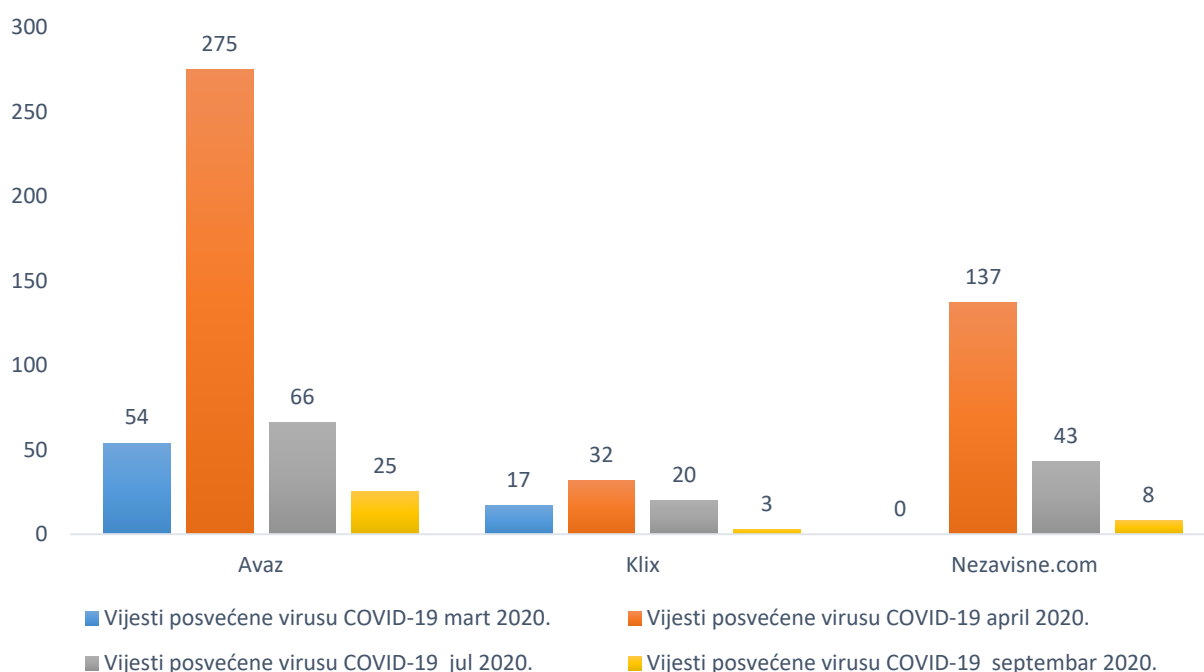
Kraj ljeta i početak septembra relaksirao je odnos medija prema virusu, pišući sve rjeđe o COVID-19. Broj vijesti u medijima smanjio se drastično, iako je broj preminulih bio duplo veći od, recimo, jula kada je bilo više medijskih sadržaja. U septembru je nastavljen trend izvještavanja o širenju virusa, epidemiološkoj situaciji, a tematski tekstovi su se uglavnom odnosili na praćenje medicinskih dostignuća u pronalasku vakcine te izazovi pred početak nove školske godine u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

U dva dana septembra portal Klix objavio je smao tri vijesti s oznakom COVID-19. Portal Nezavisnih novina je pod oznakom “korona virus” u dva posmatrana dan u septembru objavio ukupno osam vijesti koje su se uglavnom odnosile na dnevni bilans novozaraženih, uz jednu vijest o značaju vakcine.

Uporedna analiza

Portal Avaza je u dva posmatrana dana u martu 2020. objavio ukupno 54 vijesti posvećene virusu korona, mjesec dana kasnije broj objavljenih vijesti u dva dana je porastao na 275, dok je tokom ljeta došlo do smanjenja vijesti o COVID-19, odnosno početkom jula (64) i početkom septembra (25).

Ilustracija 22 Vijesti s oznakom COVID-19 po posmatranim mjesecima

Ograničenja analize sadržaja

Analiza sadržaja u posmatranom periodu je mnogo preciznija kada posmatramo sadržaje TV dnevnika budući da se njihov objavljeni sadržaj nalazi arhiviran integralno na različitim platformama, bilo da se radi o platformi YouTube ili internim web stranicama koje čuvaju emitovane TV sadržaje, u ovom slučaju centralne informativne emisije – dnevnik. Situacija sa online medijima je drugačija, budući da nije nužno da je ispod svake vijesti koja se bavi korona virusom ostavljena i oznaka “COVID-19” ili “koronavirus”. Neki online mediji, poput

Nezavisnih, u prvim danima pandemije još nisu kreirale oznake. Također, sadržaj objavljen u online prostoru može biti izgubljen, obrisani i slično.

Zasićenost informacijama o COVID-19

U počecima pandemija bosanskohercegovački mediji bili su prepuni vijesti koje su se odnosile na COVID-19. Skoro da nije bilo mjesta za druge teme, a dominacija ove teme je u nekim medijima bila tolika da su se i sve ostale teme vezivale za COVID-19 (rad, sport, kultura..). Za svega nekoliko mjeseci mediji su od pretjerivanja sa vijestima o COVID-19 došli do tačke na kojoj su objavljivali sve manje informacija o samom virusu. To, s jedne strane, govori o zasićenosti informacijama, a s druge strane do navikavanja na život sa virusom. Da javnost nije imala iste potrebe za informacijama o virusu kao na početku pandemije govore i istraživanja iz Njemačke, koja su kroz novinarske tekstove predstavljena u medijima u regionu. „Do sada su Nemci disciplinovano poštovali mere za suzbijanje koronavirusa, ali nedeljni psihogram pokazuje alarmirajuće promene, za koje psiholozi smatraju da će uskoro biti veliki izazov za upravljanje krizom u Nemačkoj, a to je zasićenje, tvrdi nedeljnik „Špigl” . To označava zamor od suviše loših vesti, osećaj zasićenosti koji izaziva u građanima pobunu protiv prekomernog izveštavanja o katastrofi, piše list, navodeći da je psiholog sa Univerziteta Erfurt, Kornelija Beč, postavila ovu alamantnu dijagnozu.“ (Politika 2020.) Uvidjevši da opada interes javnosti za COVID-19, ali i drugim faktorima, i same medijske kuće su smanjile broj objava o koronavirusu. „Informacije o koronavirusu bile su sveprisutne i godinu nakon početka pandemije. Istina, u nešto manjem obimu, jer se život dešavao i u segmentima koji se ne tiču direktno posljedica pandemije. Ako se mene pita, čak i danas bismo mogli na dnevnoj osnovi pričati o ugašenim firmama, gubitku poslova, spremnosti zdravstvenih ustanova za nove viruse, posljedicama virusa po sveopće zdravlje, mentalnoj stabilnosti nakon enormnog straha koji nam je pandemija tada donijela. Previše se bavimo političkim prepucavanjima, premalo preispitujemo vladajuće o tome da li su spremni dati bolji odgovor u slučaju da neki novi soj iznudi hitne mjere zatvaranja građana u njihove domove, zatvaranja biznisa, dostupnosti pravovremene zdravstvene usluge, dostupnosti vakcina. Jer, kada se cijeli svijet zaustavi, svaka zemlja je uglavnom prepuštena sama sebi. Jesmo li spremni? Nadam se da nikad nećemo saznati, nadam se da je ova generacija završila sa epizodama pandemija“, rekla je freelance novinarka Edina Šećerović.

Urednik portala Klix Semir Hambo kaže kako se broj objava na tom portalu o COVID-19 mijenjao vremenom u odnosu na početak kada nismo imali dovoljno informacija o samom virusu, ali ni toku pandemije. „Nakon godinu i više broj vijesti smo smanjivali. Prvo jer se obim tema proširio na druga polja, a drugo i zbog prezasićenosti teme koronavirusa, i u konačnici zbog mentalnog zdravlja čitatelj jer smo osjetili da se stvara kontraefekat“, rekao je Hambo.

Novinarka Sanela Dujković smatra da je do zasićenja javnosti došlo dijelom jer je dio te javnosti poštovao mjere i preuzeo odgovornost za svoje, ali i javno zdravlje. „I bilo je jasno da oni koji hoće da poštuju mjere imaju dovoljno informacija o istim, kao i o covidu i corona virusu. Isto je bilo i sa onima koji su ignorisali apele relevantnih sagovornika. Pojavio nam se problem utjecaja covid informacija na mentalno zdravlje i morao se uspostavljati balans u količini informacija koja se plasira javnosti. S tim da niko nije zanemario u potpunosti tu temu do proglašenja prekida epidemije, a prema potrebi se o respiratornim, virusima govori i dan danas“, rekla je Dujković.

Novinar TV Nova BH kaže kako je ta TV kuća od početka pandemije, pa sve do službenog proglašenja kraja pandemije ovoj temi posvećivala značajan broj televizijskih minuta. „Istina, odmicanjem vremena i minutaža se smanjivala. Jedan od razloga svakako da je bio i zasićenje javnosti, ali i život većine građana koji su se u međuvremenu uspješno adaptirali i prilagodili na nova pravila, vladine smjernice ponašanja i očuvanja javnog zdravlja i slično. Jednostavno, na polovini pandemije otprilike, jasno je bilo da se društvo pomirilo s "novim normalnim" i lagano nastavilo živjeti živote. Tome su se prilagođavali i mediji koji su od prvih situacija u kojima su detektovali probleme i izvještavali o njima, prešli u fazu traganja za efikasnijim rješenjima za još bolju prilagodbu novim okolnostima života“, rekao je Žustra.

Zaključna razmatranja

Tema ovog master rada bila je izvještavanje bosanskohercegovačkih medija o pandemiji COVID-19. Rad se putem metodološko-teorijskog okvira, bazirao na načine medijskog izvještavanja, zastupljenost teme tokom prvih godina pandemije, neusaglašenosti medijskog izvještavanja o korona bilansu. Rad se bavio, na osnovu relevantne literature i rezultata empirijskog istraživanja o kvaliteti objavljenih sadržaja, odnosno brojem edukativnih naspram informativnih sadržaja. Rezultati sprovedenog istraživanja potvrđuju hipotezu da je medijsko izvještavanje o novozaraženima virusom COVID-19 i broj preminulih bio neusklađen. Ključni uzrok tog problema i različitih informacija o broju novozaraženih jeste nepostojanje državnog ministarstva zdravlja. Novinari su morali skupljati podatke od institucije do institucije što je, razumljivo, dovelo do neusaglašenih podataka. Novinari i novinarke koji/e su u intervjuima iznijeli svoja iskustva u kojima tvrde da je do zvaničnih informacija o broju novooboljelih bilo skoro nemoguće doći. Novinari, novinarke i urednici i urednice kažu da je veliki problem u počecima pandemije bio i nedostatak i nedostupnost izvora. Nedostajalo je zvaničnih izjava, ali i stručnih kadrova koji bi mogli govoriti o virusu, opasnostima, načinima prenošenja i slično.

U sadržajima bosanskohercegovačkih medija preovladavao je informativni sadržaj, a nedostajalo je edukativnog sadržaja u medijima. Virus i novonastala situacija za medije i novinare/ke je bio izazovan, mnogima je trebalo vremena da se naviknu, edukuju, spremne... pa su sadržaji nekih medija često bili ispunjeni elementima širenja panike. Prvi slučajevi COVID-19 vežu se za dolazak bosanskohercegovačkih građana iz inostranstva gdje su radili, a mediji su posebno i detaljno izvještavali o turistima iz Kine koji su došli u Bosnu i Hercegovinu, a ta prva tura turista u BiH početkom pandemije u medijskim sadržajima proizvela je huškačke medijske sadržaje. Nove okolnosti od medija su zahtijevale reorganizaciju rada, pa su se novinari/ke u mnogim redakcijama dijelili u grupe da bi se izbjeglo stvaranje klastera, odnosno širenje virusa.

Vremenom je broj oboljelih rastao, ali su mediji paralelno sa tim procesom smanjivali broj članaka, tekstova, videopriloga o COVID-19. Takve uredničke odluke donošene su zbog pada interesovanja publike o COVID-19. Virus je i dalje cirkularan, ali građani nemaju informacije o aktuelnoj epidemiološkoj situaciji zbog smanjenog broja članaka o COVID-19, ali i zbog prestanka komuniciranja o korona bilansu od institucija. Rad novinara/ki tokom pandemije COVID-19 je bio otežan, uslovi su bili loši, a strukovna udruženja su upozoravala da vlasti

donose odluke protiv medijskih sloboda. Brojni problemi sa kojima su se suočavali mediji i neusaglašenost informacija, te nedostatak stručnih narativa u javnom prostoru stvorili su pogodno tlo za dezinformacije.

Literatura

BH Novinari. (2020). Retrieved from BH novinari: Protest Kriznom štabu/stožeru Hercegovačko-neretvanskog kantona zbog kršenja prava na slobodu izražavanja: <https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/22/bh-novinari-protest-kriznom-stabu-stozeru-hercegovačko-neretvanskog-kantona-zbog-kršenja-prava-na-slobodu-izražavanja/>

BH Novinari. (2024). Anketa BH novinara: Više od 40% ispitanika izjavilo da treba bojkotovati press konferencije kriznih štabova 15 Juna, 2020. Retrieved from BH Novinari: <https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/15/anketa-bh-novinara-vise-od-40-ispitanika-izjavilo-da-treba-bojkotovati-press-konferencije-kriznih-stabova/>

Federalni zavod za javno zdravstvo. (2011, Januar 13). Federalni zavod za javno zdravstvo. Retrieved from <https://zzjzks.ba/2023/03/24/zausnjaci-mumps-parotitis-epidemica/>

Holshue ML, D. C. (2020). First case of 2019 novel coronavirus in the United States. *N Engl J Med.*, 929-36.

Klix.ba. (2020, Januar 28). Retrieved from Ambasador BiH u Kini: Dvoje bh. državljana otputovalo iz Wuhana prije izbijanja zaraze: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/ambasador-bih-u-kini-dvoje-bh-drzavljana-otputovalo-iz-wuhana-prije-izbijanja-zaraze/200128118>

LAŽU NAS DA NEMA OPASNOSTI: Kinezima treba zabraniti ulaz u Sarajevo ako želimo spriječiti epidemiju. (2020). Izdvojeno.ba.

Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2021). Retrieved from <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17886>.

Normile, D. (2020, Januar 10). Science. Retrieved from Mystery virus found in Wuhan resembles bat viruses but not SARS, Chinese scientist says: <https://www.science.org/content/article/mystery-virus-found-wuhan-resembles-bat-viruses-not-sars-chinese-scientist-says>

RTVBN. (2021). Neustavne odluke . RTVBN, 1.

Sarajevo u strahu od Kineza: Preduzeti mjere! (2020). Mondo.ba.

Šestović, D. (2020, April 20). Koronavirus ne preživljava na višim temperaturama? Proveravanje činjenica. Retrieved from UNICEF: <https://www.unicef.org/montenegro/price/koronavirus-ne-pre%C5%BEivljava-na-vi%C5%A1im-temperaturama>

Tomić, S. (2021, Juni 24). Mediacentar. Retrieved from Izveštaj iz COVID odjeljenja: Da, ali pažljivo: <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/izvjestaj-iz-covid-odjeljenja-da-ali-pazljivo>

Vlada FBiH. (2020). Retrieved from <https://covid19.fmoh.gov.ba/uploads/files/naredba%2007%2007-4bb1ecd3f30d646cf2354e0f128da0faba5288d4.pdf>

Vučetić, R. (2022). Nevidljivi neprijatelj. Variola vera 1972. Beograd: JP Službeni glasnik.

Vučetić, R. (2022). Nevidljivi neprijatelj - Variola vera 1972. Beograd: Službeni glasnik.

Wu, F. Z. (2020). A new coronavirus associated with human respiratory disease in China. Nature, 265–269.

Žižek, S. (2020). Pandemija 2., Novi sad: Akademska knjiga Novi Sad.

Internet linkovi:

<https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMoa2001191>

<https://www.science.org/content/article/mystery-virus-found-wuhan-resembles-bat-viruses-not-sars-chinese-scientist-says>

<https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/izvjestaj-iz-covid-odjeljenja-da-ali-pazljivo>

<https://naukagovori.ba/pandemijska-infodemija/>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7068164/#:~:text=The%20first%20three%20cases%20detected,on%2015%20February%20in%20France>

<https://www.nature.com/articles/s41586-020-2008-3#citeas>

<https://archive.is/hL1ju>

<https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20200423STO77709/zastita-slobode-medija-tijekom-pandemije-covid-19>

<https://publichealth.jhu.edu/2021/meeting-covid-19-misinformation-and-disinformation-head-on>

<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-ncov-on-11-february-2020>

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1750481320938467>

<https://vakcine.ba teme/covid-19-i-vakcinacija/>

<https://edition.cnn.com/2020/01/22/world/wuhan-coronavirus-visual-guide-intl/index.html>

<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-53816511>

<https://www.unicef.org/montenegro/price/koronavirus-ne-pre%C5%BEivljava-na-vi%C5%A1im-temperaturama>

<https://www.klix.ba/vijesti/bih/ambasador-bih-u-kini-dvoje-bh-drzavljana-otputovalo-iz-wuhana-prije-izbijanja-zaraze/200128118>

<https://ba.voanews.com/a/kina-i-tajland-slucajevi-upala-pluca-izazvani-nepoznatim-virusom/5244720.html>

<https://www.kurir.rs/region/bosna-i-hercegovina/3399717/grupa-kineza-iz-vuhana-obilazi-region-stigli-u-bih-epidemiolozi-ih-prate-pod-budnim-okom>

<https://advokat->

prnjavorac.com/zakoni/Zakon_o_ministarstvima_i_drugim_organima_uprave_BiH.pdf

<https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/komuniciranje-kriznih-stabova-suzen-prostor-za-novinarska-pitanja>

<https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/15/anketa-bh-novinara-vise-od-40-ispitanika-izjavilo-da-treba-bojkotovati-press-konferencije-kriznih-stabova/>

<https://raskrinkavanje.ba/analiza/ko-od-kandidata-kinja-na-ovogodisnjim-izborima-siri-lazne-vijesti-o-bolesti-covid-19>

<https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/covid-19-u-bih-kako-doci-do-zvanicnih-podataka>

<https://bhnovinari.ba/bs/2020/04/22/bh-novinari-protest-kriznom-stabu-stozeru-hercegovacko-neretvanskog-kantona-zbog-krsenja-prava-na-slobodu-izrazavanja/>

<https://istinomjer.ba/bih-nije-prva-u-regiji-po-broju-smrtnih-slucajeva-uzrokovanih-pandemijom-covid-19/>

<https://www.politika.rs/sr/clanak/452038/Opasna-zasicenost-informacijama-o-koronavirusu>

<https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/neuskladene-informacije-o-covid-19-novinari-krive-vlasti>

<https://www.rtvbn.com/4016107/neustavne-odluke-republike-srpske-u-vrijeme-korone>

Prilozi

Anketni upitnik

Informiranje u doba COVID-a

B *I* U

Poštovani,

pred Vama je upitnik koji se u velikoj mjeri odnosi na stavove i mišljenje građanki i građana Bosne i Hercegovine (BiH) o načinima informiranja u toku COVID pandemije.

Istraživanje je u potpunosti anonimno, odnosno ne unosite svoje lične podatke niti su oni na bilo koji način evidentirani uz odgovore na pitanja.

Stoga vas molimo za samostalne i iskrene odgovore, **popunjavanje anketnog upitnika oduzeti će Vam najviše 5 minuta.**

Unaprijed zahvaljujemo na učešću i doprinosu.

Vaš Spol? *

- Muško
- Žensko
- Ne želim odgovoriti

Godina rođenja? *

Tekst kratkog odgovora

Mjesto prebivališta *

1. Unsko-sanski kanton
2. Posavski kanton
3. Tuzlanski kanton
4. Zeničko-dobojski kanton
5. Bosansko-podrinjski kanton Goražde
6. Srednjobosanski kanton
7. Hercegovačko-neretvanski kanton
8. Zapadnohercegovački kanton
9. Kanton Sarajevo
10. Kanton 10
11. Republika Srpska
12. Brčko Distrikt
13. Ne želim odgovoriti

Stečeni nivo obrazovanja? *

- Osnovna stručna sprema
- Srednja stručna sprema
- Prvi ciklus studija (Bakalauerat)/Diplomski studij
- Drugi ciklus (Master studij)/Diplomski studij
- Treći ciklus (Doktorski studij)

Vaš trenutni status? Da li ste...? *

- Student/ica
- Student/ica sa zaposlenjem
- Zaposlen/a na puno radno vrijeme
- Zaposlen/a na skraćeno/povremeno radno vrijeme
- Samostalan rad/slobodna profesija
- Nezaposlen/a
- Domaćica
- Penzioner/ka; umirovljenik/ca
- Ne želim odgovoriti

Koji je bio glavni izvori informisanja o pandemiji COVID-19? *

Moguće odabrati samo jedan odgovor

- Mediji (TV, Štampa, Internet portali, Radio)
- Društvene mreže (Facebook, Instagram, Twitter (X), itd.)
- Porodica i prijatelji
- Ostalo...

Na početku pandemije COVID-19 vjerovao/la sam u medijske izvještaje? *

- U potpunosti se slažem
- Slažem se
- Niti se slažem, niti ne slažem
- Ne slažem se
- U potpunosti se ne slažem
- Ostalo...

Koji je bio glavni izvori informisanja o pandemiji COVID-19? *

Moguće odabrati samo jedan odgovor

- Mediji (TV, Štampa, Internet portali, Radio)
- Društvene mreže (Facebook, Instagram, Twitter (X), itd.)
- Porodica i prijatelji
- Ostalo...

Putem kojeg/kojih medija ste se najčešće informisali o pandemiji COVID-19?: Avaz, Nezavisne, Oslobođenje, N1, FTV, Hayat, RTRS BN, BHT1, Klix, Srpskainfo, Bljesak.info, Facebook, Instagram, Twitter

Moguće odabrati VIŠE odgovora

- Avaz
- Nezavisne novine
- Oslobođenje
- N1
- FTV
- Hayat
- RTRS
- BN TV
- BHT1
- Klix.ba
- Srpska.info
- Bljesak.info
- Ostalo...

U toku pandemije COVID-19 nailazio/la sam na različite informacije o broju novozaraženih, izliječenih i preminulih u Bosni i Hercegovini.

- U potpunosti se slažem
- Slažem se
- Niti se slažem, niti ne slažem
- Ne slažem se
- U potpunosti se ne slažem
- Ostalo...

Koliko često ste na početku pandemije pratili vijesti o korona bilansu i ostalim informacijama vezanim za COVID-19? *

- jednom sedmično
- više puta sedmično
- svakodnevno
- više puta dnevno
- svakih 60-90 minuta
- Ostalo...

Tokom pandemije COVID-19 opalo je moje povjerenje u medije? *

- U potpunosti se slažem
- Slažem se
- Niti se slažem, niti ne slažem
- Ne slažem se
- U potpunosti se ne slažem
- Ostalo...

Naziv odsjeka i/ili katedre: Komunikologija

Predmet: Magistarski rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Sladjan Tomić

Naslov rada: MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE U PANDEMIJI COVID-19

Vrsta rada: Magistarski rad

Broj stranica: 67

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, godine

Potpis
